

PREPOZNO!

Igrokaz v dveh dejanjih,
preložen iz nemščine.

Izdalo in založilo
Dramatično društvo v Ljubljani.

V Ljubljani.

Natisnila „Národná tiskarna“.
1886.

O S E B E.

~~~~~

Oskar Hjerne, bankovni uradnik.

Vijola, soproga njegova.

Gospa rektorica, mati njegova.

Milde, blagajnik.

Nils, Vijolin prijatelj iz mladih let.

Zdravnik.

Selma, }
Karina, } služabnice pri Hjernetovih.
Ida, }
Hlapčič.

Prvo dejanje.

Okusno opravljena dvorana z mnogimi izhodi.

Poleg peči, v kateri jako gori, stoji zofa, pred njo miza.

Prvi prizor.

[*Vijola* sedi na prostornem stolu ter zre v plamen.

Oskar (v prvi sobi na levo). So li prišle novine?

Vijola (se prestraši in plane po konci). Ne, še ne.

Oskar (vstopi pri vratih v elegantni jutranji opravi). Vražje ponočevanje! — dobro jutro, mála! Ura je vže čez deveto. Presneto me danes zébe.

Vijola. Morebiti si prišel pozno domóv. (Vzame v roke vezenje.)

Oskar. Ne, ampak bilo je prav zgodaj. A propos, bodi tako prijazna ter reci vratarju, naj

ne ugaša plina, dokler me ni po noči domóv. Jako neugodno je po temi tavati.

Vijola. To bode stálo mnogo novcev.

Oskar (se vrže v chaise longue, zevaje). Mogoče! jaz mislim pa, da bode stalo še več, ako si polomim roki in nôgi. Vender pa sicer nisi tóliko računala, mála. (Brenči znano melodijo.) Vražji šampanjec! Da bi se toliko učenil, da bi ga ne pil nihče več! (Zaspano.) Povej vender kàj, *Vijola!*

Vijola. Kaj pa naj povem?

Oskar. Ko bi to vedel, ne bi trebalo praviti. — Tebe vsaj je umiril zakon. — No, posebno blebetava pač nisi bila nikdar, ali ne vem, kako je bilo, — človek je mislil, da te sliši govoriti, ako prav si molčala, in tvoja razposajena veselost bila je res preljubka. Še se spominjam jamice, ki ti jo je smeh delal pod desnim očesom, — ali pa je bilo morebiti to pri kateri drugi?

Vijola. Najbrže pri kateri drugi.

Oskar (zevaje). Mogoče! — No, ne pritožujem se nikakor — Naópak! Dosti je blebetavih babišč, tako, da dobro dé človeku, če najde kdaj ktero, ki zna molčati. Ko bi se kedaj mahoma spremenila v tako damo, ki vse umeje, o vsem vmes govori: — obupal bi.

Vijola. Meniš?

Oskar. Da, tistih tako zvanih „duhovitih gospij“, izimši seveda svojo mater, ne morem trpeti. Gledajo ti človeka nekako tako, da je silno fatalno; zdi se mi vselej, kakor da ne gledajo nanj nego mimo vanj. Ne, ženska ljubeznjivost najbolje vspeva v tesni ograji. Ženska po mojem okusu — au! za vraga, zdi se mi, kakor da se mi lomi tilnik. Daj mi blazino in kaj preko nog, ako hočeš biti brdka. Danes si menda malo pazila na ogenj. Hvala, hvala. (Brenči, stéza se.) Kaj sem uže rekel?

Vijola (sede zopet na svoje mesto, ko je dala Oskarju, kar je zahteval in priložila polenc na ogenj). Govoril si o ženi po tvojem okusu.

Oskar. Da, res je! — No, nekako takšna je, kakršna si ti sedaj.

Vijola. Ti se dobrikaš.

Oskar. Nikakor ne! Svobode mi ne kratiš, ne jeziš me z izpraševanjem niti kadar odhajam, niti kadar se vrnem, nikoli ne oštévaš, rada si domá, obožavaš dete svoje — a propos, kako se počuti dečko?

Vijola. Hvala, dobro.

Oskar. Z eno besdo, vzgledna ženka bi bila, da nisi tóli molčeča in résna. A popoln ni nihče na tem svetu.

Vijola. Ne, to jo res.

Oskar. Brrr! Ne morem se še, da bi me ne bilo groza, spominjati prvega leta najinega zakóna. Bilo je res zelo prijetno, kadar sem vesel in toujours fidèle tako okoli treh zjutraj iz družbe prišel domov, in videl mlado gospo soprogo, kako je bléda in objokana sè šálom ovita sedela pri oknu tresoč se in trepetajoč, kakor kdo, ki ga trese mrzlica. Kajpada, napáli so me, umorili, udrl sem se na ledu, padel s prvega nadstropja po stopnicah, ali ako je bila sreča velika, s polomljenimi nogami priletel v kak lijak. (Smeje se.) Da bi si bila reč razložila kar naravno in brž: nekoliko brzo poteklih ur v veseli družbi, — domislila si nisi nikoli.

Vijola. Ne — to mi ni nikdar prišlo na pamet.

Oskar. Škràt ga védi, kolikokrat si potem zjutraj pridobrikala si oblubo, da pridem naslednji večer prej domóv.

Vijola. Kolikorkrat si oblubo prelomil.

Oskar. Seveda, drugače ni moglo biti. Takih obljub ni moči človeku spolnjevati, če bi jih tudi ne vem kako rad. Móžu zakon ne spremeni položaja, nego le ženi; a tega ne uméješ, mala. — A sedaj ne govoriva več o teh otročjih rečeh; ti si nehala modrovati, jaz imam mir v svoji hiši, in pritoževati se mi ni o ničemer. (Zéva.) A kje

so vender te vražje novine? Tekoči njih posej vidi se mi malo da ne jako mršav. (Nasloni se zevajoč v stolu.)

Vijola (vstajaje). Morebiti so uže tukaj, dasi —
Oskar. Ah ne. Da so, prinesla bi jih bila uže Selma. (Brenči prejšnjo melodijo.) Da se ne morem iznebiti vražje melodije. Ah, sedaj sem se spomnil, — v ponedeljek odpotujem na kmete — kratek zabaven izlet.

Vijola (naglo pogledavši kvišku). V ponedeljek? Tedaj sva hotela Miljutin in jaz obiskati materino gomilo.

Oskar (vzravnaajoč se). Res mi je žal, draga moja, da sem to celo pozabil.

Vijola. Ta—ko?

Oskar. No, to se sedaj ne dá pre narediti. Meni na ljubo moraš odložiti svoje potovanje.

Vijola. Odlagam je uže léto dní.

Oskar. Da, včasih se tako neprijetno naključí. Ali matere pač ne moremo same puščati. (Vstane.)

Vijola. Ne, sevéda ne. (Vstane.) Ukažeš li še kaj, Oskar?

Oskar. Jaz ukazovati? Jaz, ki nisem ukazal nikoli ničesa vse svoje življenje. Ali, ko si baš vzdramila spéčega medveda, ukazujem, da prepoveš svojemu gospodu sinu, naj mi ne prireja

vsako jutro serenade. Kajti ó n me je dávi uže ob osmi uri skričal iz postelje.

Vijola. Miljutin kriči nenavadno malo.

Oskar. Sluga ponižen! No potém so tisti, ki kričé nenavadno mnogo, res preljubki. A ker baš govoriiva o Miljutinu, naj ti povem nekaj, kar sem uže zdavnaj hotel.

Vijola. In to je?

Oskar. Da dečka vsega razvajaš.

Vijola (zamišljena, mehanično). Dete je moje.

Oskar. Prosim lepo, mislim, da je najino dete. Včeraj, ko sem ga posadil préd-se na konja, kričal je, kakor bi bil blazen, a kar sem mu podaril, puško in sabljo, vtaknil je pod posteljo.

Vijola. In kaj še?

Oskar. Kaj še? Da nikakor ne maram, da bi moj sin postal kaka stara baba. Ko sem bil jaz njegovih let, nagajal sem uže déklam, vozáril se z domačim vélikim psom ter ukazal štiri leta od mene starejši sestri, naj se mi umakne, samo zato, ker je bila deklè; a mene so vzgajali pač vse drugače.

Vijola. Verujem.

Oskar. Da, ne poznam ženske, ki bi bila toliko taktna, in bi znala tako vzgajati, kakor moja mati. In zategadelj sem ti tudi hotel nasvetovati —

Vijola. Kaj neki?

Oskar. Da, ko sva toliko srečna, da jo bodeva za zmerom pri sebi imela, njej izročiva vso vzgojo Miljutinovo.

Vijola. Nikdar!

Oskar. „Nikdar“ je beseda, koje doslej ni bilo v zakonskem tvojem slovarji, niti je ne sme biti. Miljutinova postelja prestavila se bode drevi v sobo stare matere. Glej, ženka, to pa zaradi tebe in zaradi njega. Premlada si, preprosta, premalo razvita menim, da bi mogla vzgajati dečka. Dečka ni moči dovolj zgodaj vaditi, da spoštuje sam sebe in mesto, ktero mu bode kedaj zavzemati v socijalnem življenji. Iz zlobnosti postane moč, iz — A kam se ti mudí?

Vijola. K Miljutinu.

Oskar. A ostani vendar tu! Kaj ti je prav za prav? Videti si — da ne vem kakšna.

Vijola. Naj se li Miljutinova postelja danes večer prenese v sobo stare matere?

Oskar. No, ako ti je stvar tako resna, lahko tudi pečaka zastran mene. Preudari si reč, vsaj imaš kedaj. Da mi le ni treba gledati kislih obrazov! Kar mrzlica me trese, ko vidim kisel obraz.

Vijola. Predlagala bi nekaj družega, Oskar. Mati tvoja naj prevzame gospodinjstvo, to bolje

umeje od mene; a déte svoje, daj, da obdržim! Mogoče, da sem priprosta, a za Miljutina imam le dovolj uma.

Oskar. Ta-ko vrhu tega še občutljiva!

Vijola. Ne, Oskar, nisem občutljiva. Ne bode me žalilo, ako tvoja mati uveljavi svojo prémoč očito, ampak smatrala bodem to za rešitev.

Oskar. Za rešitev?

Vijola. Kdor malo govori, ne umeje besed postavljati; jaz menim —

Oskar. Vém, vém, vém, rešitev gospodinjskih skrbi, dasi te po mojem mnenji ne morejo preveč težiti. Ne, mala, iz tega ne bode nič. Nerad bi, da bi rekla, da soprogo manj čislam od matere, ne poznam pa neslánejše reči, nego premláčení prédmet o nesrečnem razmerji mej taščo in snáho. Moja mati mi je in bode drag gost. Ali želim in zahtevam, da se kakor doslój, molcé uklanjaš njenim naredbam. Njen vpliv se úže vesélo kaže. Ker pa govoriva baš o gospodinjstvu, objavljam ti ob enem, da sem za pojutršnji dan povabil sedem do osem gospodov na óbed; strijca Mildeta mi je tudi še privzéli, dasi mi je zópern kakor sam vrág. A on vsaj vse nekoliko oživi in razv náme.

Vijola (utrujena). Novci za domače potrebščine so pošli.

Oskar. Uže zopet. (Vijola mu predloži gospodinjso knjigo, katero on od sebe porine.) Ne, prizanesi mi pač! Uže poznam to: deset novčičev za smétano, pet in dvajset novčičev za kruh, dvanajst novčičev za likalo, a véliki izdatki pozabijo se vselej.

Vijola. Saj nisi nikoli pogledal mojih knjig.

Oskar. Še tega mi tréba; toda ni mogoče, da je denar uže póšel.

Vijola. Da.

Oskar. Sedaj se spominjam, da je ta teden Miljutin dóbil novo žámetasto sukknjico in vézene čreveljce; mladi gospodič je res opravljen kakor princ, a prinčeva apanáža stane novcev.

Vijola. Miljutinova oprava . . . (obstane.)

Oskar. Kaj si hotéla rêči?

Vijola. Nič.

Oskar. Pa še ta neprilični potrošek. Kupil sem baš za tristo mark smodek. No, kar je, to je (da Vijoli denarja); a moraš res skušati vestno gospodinjiti, Vijola. Denar gine, kakor . . .

Drugi prizor.

Prejšnja. Selma.

Selma (v ozadji). Tu so novine.

Oskar. Vender! (Vijola odide pri drugih vratih na levo.)

Selma. Stara je bila bolna.

Oskar. Menda ne prehudo, sicer mi je pa po sreči znano zdravilo. Evo je! (Vrže Selmi denar.) Prosi starko, naj vstaja o pravem času, če ne, bode imela opraviti z mano. (Selma odide v ozadji.) Brrr! Uvodni članek tri predále dolg! Ne, rajši čitam novice, vsaj so pámetnejše. (Poluglasno.) Rodili so se, — umrli, — gledališče, v kraljevem: „Faust“, v novem: „Othello“, — same neumne reči! — Variété: nič predstave. — A sedaj pride! „V Hamburgu, v 12. dan marcija meseca“ — Je li danes dvanajsti? Vrážji šampanjec! Vijola! Vijola! (Vijola pride pri drugih vratih na levi strani.) Danes je dvanajsti.

Vijola. Da, vém.

Oskar. Véš, pa me sevéda nisi mogla spomniti. Materin rojstni dan, a ukrenili nismo ničesar, da bi ga praznovali! Kaj si misli?

Vijola. Bržkonè nič.

Oskar. Vsi niso tako srečni, da bi ničesar ne mislili! — Pa da se je to pripetilo baš letos,

ko prvičrat biva pod mojo streho, ko bi moral spominjajoč se, kaj da je izgubila, biti toliko nežnejši, toliko pazljivejši! O, neodpustno je! A morebiti ni še prepozno. Ob prirojeni jej taktnosti ostane mati danes dlje v svoji sobi nego druge dni, češ da še nismo vsega pripravili. Glej, tu je deset mark; brzo pošlji k Bisingu po dva šopka.

Vijola. Po dva, Oskar?

Oskar. Sevéda, — enega jaz, enega ti, mala neumnica. Sam pa potêčem k Rosentalu, da kupim kaj málega. V tem času opravi kávnno mizo, kolikor môči krasno in . . . (Gre proti prvim vratom na levi strani. Vijola stoji, kakor k tlom priraščena z desetakom v roki, dokler se Oskar v sprehodni opravi brž potem ne povrne.) Kaj? Ali še nisi odšla? No, po tem takem je pač vse eno, če sam poskrbim cvetlice. (Vzame rokavice iz žepa, pri tej priliki pade, ne da bi bil videl, neka fotografija na tla.) Klobuk! — ah tako imam ga zunaj. (Odide v ozadji.)

Vijola (stopi k ogledalu in se pogladi z roko po desnem lici). „Ali pa morebiti pri kateri drugi?“ (Ugleda fotografijo in bere na drugi strani.) „Mira Mirisu“. (Stoji dolgo zamišljena. Zdrami se, ko ura na kaminu bije deset, vtakne fotografijo v žep,

zvonkljá s prva edenkrat, potem večkrat. Napósled pomoli Selma glavo pri vratih v ozadji.)

Selma (objestno). Kaj pa je?

Vijola. Vzemite boljšo kavno posodo in —

Selma. Ne utégnem, moram snažiti obleko gospé rektorice. (Zapre vrata. Vijola pritisne roki ob senca in pozvoni še enkrat hitro, potem dvakrat zaporedoma. Napósled pomoli Karina glavo pri vratih na desni.)

Karina. Kaj pa je to?

Vijola. Miljutin dobode précej mleka.

Karina. Gospé rektorici imam skuhati bezgov čaj.

Vijola. Danes je moje tašče rojstni dan; in ker bodemo pili kavo tukaj, čakalo bi dete predolgo.

Karina (vesela). Ha, to je kaj družega.

Vijola. Recite Selmi, naj tekoj prinese mleko. (Otroški krik. Vijola naglo odide pri drugih vratih na levo.)

Karina. Rojstni dan gospé rektorice. Denes me kaj doleti. (Odide. Prizorišče je nekoliko trenutkov prazno, potem pride Selma s skodelo mleka na pódnosu in z mizno opravo.)

Selma. Tu je mleko, milostna gospa. No, pač je pri dečku. Danes nam treba uljudnim biti, kajti, ako gospóda prav poznam, razdelil bode

nekoliko dvajsetic. (Gredoč proti drugim vratom na levo, sreča Vijolo.) Tu je mleko, milostna gospa.

Vijola (vzame mleko). Vzemite najboljšo kávnno posodo ter pogrinite letó mizo. Denite tudi cve-tličnice na mizo. (Odide pri drugih vratih na levo.)

Selma (pogrinja). Ta ji je tudi šinila v glavo, naj tukaj pogrnem! Dragi Bog, taka neumna gós, kakršna je ta! Ne, pač se mi pa dopáda gospa rektorica; ta je vsaj nekaj izkušena, in čási tudi kaj v roko stisne. In gospod! Da, toliko je pa sladák, da bi ga kar pojéla. — Tukaj naj bodeta vázi. — In najboljša posoda za kavo! Ljubi Bog! — No, nič ne dé, če je za stáro gospo (Odpre elegantno omaro, vzame iz nje dragoceno posodo za kavo. Pogrinja.) Tako, sedaj samó kruhkov in smetane še ni. (Odide v ozadji, vrne se pa takoj s tem, česar je manjkalo. Kliče.) Tako, milostna gospa, sedaj je vse gotovo. (Vijola pride v sobo.) Je li sedaj vse lično?

Vijola (ne da bi bila pogledala mizo). Prav lično!

Selma (prilizljivo). Koliko jih je danes spolnila gospa rektorica? (Ko Vijola ne odgovori.) No, še tega treba, da bi strelivo trošila na vráno. (Odide v ozadji. Vijola vzame iz žepa fotografijo, ogleda jo še enkrat, potem pa jo položi na tla, da je ni lahko ugledati.)

Tretji prizor.

Vijola. Oskar.

Oskar (pride od zadi z dvema šopkoma, z enim zavojem in drugim drobižem). Pu! kako mi je vroče! Mati, hvala Bogu, se še ni vzbudila. Niso li cvetice prekrasne? Vrtnic še ni lahko dobiti. — In glej, tu imam dvanajstero rokavic, škátlo parfêma in poglej sèm — (pokaže vézen šál) ni li krasen? Zapazil sem ga, gredoč mimo Lemarovega razložnega okna, in précej sem mislil, da bi bil primeren dar od tebe. Vêzla si ga sevêda sáma; to je pozornost, kakršno sme zahtevati mati. (Ugleda fotografijo ter jo naglo vtakne v žep, zmešan.) A ne umejem, čêsa še manjka tej mizi; vidi se mi tako mrzla, tako prazna; — jaz . . . .

Četrty prizor.

Prejšnja. Gospa rektorica.

Gospa rekt. (vstopi z desne). Dobro jutro, draga otroka! Bojim se, da sem zaležala; a če sem, kriva je Vijola, ker mi je preméhko in pré-prijetno postlala. A kaj naj pomeni vsa ta krasota?

Oskar. Ta pomeni, da materina otroka iz dna srca čestitata za rojstni dan, za dan, ki mi je letos toliko draži, ker mi je danes prvokrat sreča — in bolêst — da ga morem praznovati med svojimi. Bog blagoslovi mojo dobro, čestitljivo mater, nama pa se naj posreči, da ji postane novo bivališče tako prijetno, da se ji ne bode prehudo tožilo po starem.

Gospa rekt. Hvala, sin moj; kakor vsikdar, misliš tudi danes, le kako bi svojo mater razveselil. A kako krasne cvetice! In rokavice, katerih sem toliko potrebovala! In najljubši mi parfêm! Ne, to je res preveč! Si-li vêzla sama prelepi šál, Vijola?

Vijola. Sama.

Oskar (na stran). Laž torej tako lehkó spólzne preko ženskih usten, kakor méd preko otroških. Dovoliš li mati?

Gospa rekt. (si odéva šál s pripomočjo Oskarjevo). Kako je mehek in láhek! Razvadila me bodeta obá.

Oskar. Kakor da je ktera reč dosti dobra za mojo mamico! A pozvôni za kavo, Vijola! (*Gospa rektorica in Oskar sédeta.*) V praznovanje denašnjega dné bode mati danes pač pila kavo?

Gospa rekt. Sevéda! Kaj bi bil rojstni dan

Brez kave? (Vijola pozvonklja, Selma prinese kavo.)
Kje je pa deček?

Vijola (deléč kavo). Ni še opravljen.

Gospa rekt. Ta zaspanček! Ko si bil ti toliko star, Oskar, bil si ob tem času uže po nekoliko ur po konci. A zato si pa bil tudi zdravo dete.

Vijola. Miljutin je zdrav, če tudi malo občutljiv.

Oskar. Ah, smem li prositi te malo smetane, mati?

Gospa rekt. No, pojdemo li v torek v družbo k Hedenborgovim?

Oskar. Sevéda.

Vijola (živo). Jaz ne.

Gospa rekt. In zakaj neki ne?

Vijola. Velike družbe so mi zoprne; — vrhu tega se ne smem ločiti od Miljutina.

Gospa rekt. Nihče se ne more bolj čuditi tvoji veliki ljubezni do dóma, ali bolj prav do otroške sobice nego jaz, Vijola, a v življenji nam je spolnjevati več dolžnosti. Misliti moraš tudi na to, kaj se spodobi.

Vijola. Kaj se spodobi?

Gospa rekt. Da, ne spodobi se, da Oskar tolikrat gre z doma brez svoje soproge.

Vijola. Ne?

Oskar. Ne, mati prav govori, kakor vselej. Ne spodobi se, res ne, da bi še dalje zvajal lehkoverna ženska srca, da mi nastavljajo mreže, češ kakor da sem neoženjen. V torek moraš z nama, Vijola, da me bodeš čuvala daljnih izkušnjav.

Gospa rekt. Poleg tega je koristno mladini, da pride malo med svet. Srečni časi! Veš, Oskar, da ti nisem nikdar prepovedala primerne zabáve.

Oskar. Vem, mamica, da si vsekdar bila najumnejša in najprizanesljivejša izmejj vseh mater. (Poljubi jej roko.)

Gospa rekt. Seveda si izbereš pisano obleko, Vijola! Léto dni žalovanja po tvojem tástu je uže minilo.

Vijola. Moja oprava je vedno črna.

Oskar. To je res. Odkar se je porodil Miljutin, tega je tri leta, postala je Vijola nuna, in priznati moram, zeló proti moji volji. Priproste toalete máram toliko, kolikor maram priproste ženske.

Vijola. Črna obleka je najcenejša, in poleg tega se mi priklada . . . . .

Gospa rekt. (prijazno seže v besedo). Tudi mala svojevoljnost, a svojevoljnost naj ne trája večno. Prirediti ti hočem primerno toaleta, in onda bomo videli. Tvoja modrosvilnata obleka

je še vedno tako lepa, kakor je bila na dan tvoje poroke.

Oskar. Ali je kdo, ki bi bil tako moder in previden kakor si ti mamica? Sreča ti je bila vsa premila, mala, da ti je dala takovo taščo.

Peti prizor.

Prejšnji. *Milde.* Hlapčič.

Milde (v ozadji, z velikim šopkom v roki, sè zavoji polnimi konfekta, zvežnjem knjig in z drugimi stvarmi, spremlja ga deček nesoč veliko vazo na glavi. Deček se izpodtakne). Trdno stoj, deček! Ti si še premajhen kupec, da bi mogel sijajno pásti. Dobro jutro, gospôda, dobro jutro! (Dečku.) Postavi vazo sem le! (Kaže na mizo, kamor odloži tudi sam svoje reči.) No, kaj pa želiš? (Vijola vstane, Oskar tudi, gospa rektorica obsedi.)

Deček. Petdeset novčičev.

Milde. Petdeset novčičev. Veš li, kaj je to?

Deček. To je pet okroglih dvojač z deséticoma eni in z državnim orlom na drugi strani.

Milde. Tako, odlazi! (Deček odide.) No, sedaj mi je pa môči pozdraviti. Sluga pokoren, gospôda! Tu uže od daleč diši kava rojstnega dné.

Gospa rekt. (hvaležno). Ah, da ste se Vi, gospod blagajnik, spomnili mojega rojstnega dné, je res več, nego sem se sméla nadejati.

Milde (uljudno). Kako slabo me poznate, gospa rektorica! Gospij, kakršna ste vi, ne štejem po letih, nego po stoletjih. Ne, mnogo skromnejša cvêtkà je, uboga, mála vijolica, kateri nameravam pokloniti se, ako dovoli.

Vijola (zleti in se ga oklene okoli vratu). Ljubi, dobri strijček moj!

Milde. Bog te blagoslovi, dete moje, in bodočih štiri in dvajset let naj ti nakloni manj nadlog mimo preteklih: to ti ja z želim.

Gospa rekt. (vstajaje). Je li danes Vijolin rojstni dan? To bi mi bil moral povedati, Oskar. (Vijola vzame iz omare še eno skodelico.)

Oskar. Zares — popolnoma sem bil pozabil —

Milde. Da imaš tudi soprogo. Da, to se časi zgodí.

Gospa rekt. Tak Oskar! Dovolí mi, da ti naj pristrčneje čestitam, dete moje. (Postavi eno vazo na Vijolino mizo.) Moje darilo je vredno le toliko, kolikor je sama cenim.

Milde (postavi vazo nazaj). O, za ves svet ne, gospa rektorica! Moti „harmonijo!“ (Gospa rektorica sede zopet na svoje mesto.)

Oskar. V resnici mi je žal, da sem toliko pozabljiv, a skoraj mi je odpustiti, ako uže več let . . .

Milde. Da, gotovo, potem je to zeló drugače.

Oskar. Vrhu tega pa se praznujejo rojstni in enaki dnevi bolj mladih ljudij.

Milde. To hoče rêči z drugimi besedami, da meniš, da se je tvoja mati zopet pootročila.

Oskar. To je vse kaj družega. Njen rojstni dan praznovati je stara, ljuba navada. Vender ti pa dovoljujem žênka, da si pri Simonu izbereš blaga za najlepšo obleko, ki jo najdeš, dasi prav za prav nisi vredna darila ampak kazni. Tako molčati, ko veš, kako da sem pozabljiv; — pej!

Milde. Rana je pač velika, če je ne pokrije svilnata obleka.

Oskar. Oprostite! kaj menite gospod strijc?

Milde. Ah premišljeval sem le in napravljaj nekaj ranocelskih načrtov.

Vijola. Tu-le je prav pripraven stol za strijca. (Primakne stol.)

Oskar. Ne, strijc mora na zófi poleg matere sedeti.

Milde. Hvala lepa, a bojim se, da mi bode tu prevroče. Rajši sédem poleg ročke za kavo, v tej pač šumi, a ne prekipéva. (Mrmra.) V tem je ravno razloček.

Gospa rekt. (prizadeta). Mej — . . .

Milde. Mej ročko za kavo in pantetovánim samovárom, menim. Doma imam enega, pri katerem sem vsako jutro v nevarnosti, da se poparim. (Vijoli.) Hvala, dete moje, a le pol skodélice.

Oskar. Preje ste izrekli nekaj, o čemer mi je od vas zahtevati pojasnila.

Milde. Kaj bi neki to bilo?

Oskar. Čestitajoč Vijoli, ste izrekli nádejo in željo, da bi bodóča leta prinesla manj nadlóg, nego prôšla.

Milde. No, to pač lahko rečem! Jaz si nemorem misliti večé nadloge, nego, ko bi se mi bilo oženiti.

Oskar (smejoč se). No, vi, sevéda!

Milde. No, čigavo mnenje pa naj izrékamo, ako ne svojega? Če se potém rodbina za toliko povéča, za kolikor tukaj . . . (Pomenljivo pogleda gospo rektorico.)

Oskar. Vsaj imamo le eno dete.

Milde. Ah, saj je res! V tem trenutku sem si mislil, da sem pri Tilmanovih, kjer jih imajo desetéro. A časi šteje eden toliko, kolikor desetéro njih. (Uljudno.) Ali ne gospa rektorica?

Gospa rekt. (tožeč se). Vročina je tukaj res nestrpna.

Oskar (primakne k peči zaslanjalo). Je li sedaj bolje?

Gospa rekt. Hvala, mnogo bolje.

Milde Ta-le stvar spominja zaščitnih streh, ki so služile v starih časih proti dobro namerjenim pšicam (Smeje se potihoma.)

Oskar. Včeraj vas ni bilo pri sijajni pojedini naše bratovščine.

Milde. Nisem utegnil.

Oskar. Kaj ste pa imeli tako važnega opraviti, če smem prašati.

Milde. Sedel sem doma ter si trebil zobé.

Oskar. Trebil zobé?

Milde. Da, vsaj to je vsekdar konec sijajne pojedine, in konca sem vselej rad dočakal. Koliko norcev vas je bilo?

Oskar. Nič.

Milde. No, torej je le dobro, da nisem prišel; mislil bi bil, da sem zašel. Kaj ste pa sicer uganili?

Oskar. „Debelúh“ se je pošalil.

Milde. Kaj, vraga! A pripetilo bi se mu bilo lahko kaj neprijetnega.

Oskar. Kako to?

Milde. Lehko bi se mu bilo zgodilo, kakor se je mojemu prijatelju, ki si je omislil lasúljo. Ven so ga vrgli, ker ga nihče ni poznal.

Oskar. Hahaha! To moram povedati v naši družbi! Hahaha!

Vijola. Še malo skodelico, strijc?

Milde. Ne, hvala lepa, dete! Kava ni nič za stare ljudi.

Gospa rekt. Ne, žolč pomnožuje.

Milde. Čuješ, Vijola. Ravnati se moramo po izkušnjah tvoje tašče.

Gospa rekt. Ali ne bi prišel Miljutinček dober dan voščit? (*Vijola* odide pri drugih vratih na levo.)

Oskar. Predlagam, da vstanemo izza mize. Spraznjena miza je takisto neugodna, kakor uvêla lepota. (*Pozvoni.* Selma in Karina vstopita izza ozadja in pospravita z mize, potem odideta.)

Milde (se ponudi gospé rektorici, da bi se ga prijela pod pazduho). Dovolite, gospa rektorica? Uljudnemu biti do dam, mi je bilo vsekdar gáslo.

Gospa rekt. Vender je videti, kakor da časi zgrešite svoje gaslo.

Milde. Umerjoč človek ne more raniti boginje Junone.

Gospa rekt. Najmanje pa, ako so mu v orožje bucike. (*Séde.*)

Milde (v stran). Hočemo le videti, če té bucike napósled vender le ne pridejo do živega.

Oskar. Dovoliš-li, mama? (*Užge cigareto.*) Veste li, gospod strijc, če je istina, da se Linden-

skjed oženi z gospodično Lurovo? Pravijo, da ima pet sto tisoč mark, in té bi môgle vsekakor večega ubožčeka izkopáti? (Gospa rektorica začne nekaj vésti.)

Milde. Ne, to ni istina, videl sem ga včeraj še, kako se je odkril svojemu krojaču. (Oskar in *Milde* sédeta). A glej, zdaj prihaja mladi gospódič. (Vijola pride z leve stráni in véde *Miljutina* h gospé rektorici.)

Vijola. Reci „dober dan“, *Miljutin!*

Gospa rekt. Dobro jutro, srček moj!

Milde (vzdigne kvišku *Miljutina*). Dobro jutro, metuljček. (Posadi ga na koléno.)

Oskar. Zgodaj bi bilo, uže sedaj imenovati se metulj.

Milde. Kako to? Ni li prejémal hrane iz naročaja vijolice, in ga ne bráni li vijolica proti vsaki nezdigi. Nedolžni metuljček, dej, poljubi strijca! A tako, ti paglavček nečeš! (Vzame iz žepa novc.) Se li moreš temu braniti? (*Miljutin* seže po novcu.) Saj sem védel, na tu ga imaš, — pustiva poljub. Kupljenih poljubov ne maram, drugačnih pa ne dobodem. (Postavi *Miljutina* na tla.)

Oskar. Pojdi sem škratek! Oče ne prosi poljubov, nego lasti si jih, — to mu je od nekđaj načelo. Glej tako le! Ako me ne moti gospoda.

sina obraz, namerava nam zdaj zapeti sólo, ki ga bode uro daleč slišati. A vzemi ga vender, Vijola! St! — st! le molči, le molči! Nikdar jokati v pričo očeta; to uže véš. Odpravi ga, Vijola, dokler se mu iz nova ne vzbudi veselje do glasbe! (Vijola odide z Miljutinom pri drugih vratih na levo.)

Milde. Urno se vrni, dete; povedati mi je važno novico. (Vijola odide.) Lepa vzgoja! Smijati se z očetom, jokati se z materjo; na ta način se normalno razvijajo vse zmožnosti.

Oskar. No, je li res, da ste se poslovili od službe, gospod strijc?

Milde. Ne, poslovilo sem dobil.

Oskar. Slišal sem pa, da so si predstojniki in tovariši vse prizadeli, da bi vas pridržali.

Milde. Mogoče; a poslovilo sem dobil sam od sebe, in to je glavna stvar. Kadar si prične uradnik glavo béliti s svojimi dolžnostmi, kadar mu počno opravila, ki jih je opravljal trideset let, prihajati težavna in dolgočasna, čas je, da se umákne. Slabe igralce izsikávajo, tako naj bi ravnali tudi se slabimi uradniki. Vrh tega sem uže pred letom dni imel pravico do pokojnine.

Gospa rekt. Léta nikakor ne uplivajo; moj mož je sedel na katedri dan pred smrtjo.

Milde (udvorljivo). Morebiti bi pa vender tudi brez njega bilo katedre konec, milostna gospa.

Gospa rekt. Dokler napérjate orožje proti živim ljudem, še potrpi; napadati mrtve, ni plemenito.

Milde. Oprostite, gospa rektorica; napadel sem katedro, in menim, da se od tega ne podere, če se ni zrušila pod težo — tolike učenosti.

Oskar. Moj oče bil je jako čvrst.

Milde. Zlásti jako prizanesljiv. Najslabejša plat bile so mu oči. Videl je vražje slabo.

Oskar. Tako? Saj mu niso nikoli rabili naóčniki.

Milde. Nikoli, to je bilo baš napačno. (Gospa rektorica se na pol privzdigne, a sede zopet srdito pogledavši Mildeta. Vijola zopet pride.) Aha, tukaj si, Vijola! (Vijola sede zadi za Mildeta.) No, sedaj pa pač moram povedati svojo važno novico. V nekólikih dnéh odpotujem v Karlove váre.

Oskar. Ej, kaj pravite! (Vijola vtakne svojo roko v Mildetovo.)

Gospa rekt. (povšečno). S tem veliko izgubimo, mí vsi.

Milde. Jeli da? — Stvar je ta-le: jaz in moj želodec se namreč uže mnogo let boriva. Kako vstrajno, kako zvito sem delal, da bi bil zmagal, je neverjetno. A sedaj sem ukrenil krvavo ma-

ščevati se: vtopim ga sovražnika svojega v vrélci, ako se neče pošteno pomiriti z menój.

Gospa rekt. (prijazno). Izbrali ste si nevarno orožje, gospod blagajnik.

Milde. Vém; a to dela reč toliko pikantnejšo. Blizu sedemdesetih sem res, a da se tvégam življenja, da pokorim zavratnega sovražnika, to je seveda junaško.

Oskar. Jako junaško, v resnici.

Milde (tiho). Moram jo odpraviti. (Glasno proti gospe rektorici obrnen.) Kako srečni ste vi, milostna gospa, vi, ki imate tako dober želodec.

Gospa rekt. Kaj hočete rěči?

Milde. Z dobrim želodcem? Da, dober želodec prenese vse, prebavi vse . . .

Gospa rekt. (vstajajoč). Jako mi je žal, da moram pretrgati toli prijeten in poučen razgovor, a šivilja me pričakuje uže eno uro v moji sobi. (Nežneje.) Čudim se vaši hrabrosti, gospod blagajnik, ko si upate v tej starosti iti na boj. Sovražnik vaš utegne močnejši biti nego si mislite. (Odide na desno, a pusti svoje vezénje.)

Milde (ki je vstal ter se priklonil, v stran, menoč si roki). Búcike so jej bile vender predebele.

Oskar. Ne vem, kako in kaj; a vidi se mi, kakor da mati in vi, gospod strijc, pogrěšata drug do družega simpatij.

Milde. Motiš se do kraja. Prav tega najmanje pogrešava.

Oskar. Vedno mi je bilo tolažilo mislečemu, da vas najde mati, kadar pride sem, starega prijatelja.

Milde. No, ako imaš kaj do starosti, to si v resnici pedantovski. Ali danes ne pojdeš v banko?

Oskar. Ne mudi se; Alm posluje pač sam.

Milde. Ne dvojim o tem, nisi li dolžan njega čakati? Saj so banke nekake čakalnice.

Oskar (užaljen). Mi čakamo zaradi denarja, a ne zaradi ljudij.

Milde. Prav praviš, prav! Prosim tisučkrat odpuščenja. Ne, v istini ne čakate zaradi ljudij.

Oskar (smejoč se). Ne, sedaj je najbolje, da odidem; danes se res borite s preostrim orožjem. A, da ne pozabim, ali bi bili tako prijazni, da bi pojutršnjem obedovali pri nas? Malo stavo bodedemo zravnavali. Sicer pa znana družba.

Milde. Mislim, da lahko praznujete svoj „slavnostni“ jubilej, kadar vas je volja.

Vijola (tiho). Pridi! —

Milde. No, potem mi je pač še enkrat tuliti z volkovi.

Oskar (pogleda na uro). Vrag me vzemi! Res je uže dvanajst. A meni je pisati še nekaj listov! Moram se zapreti! (Odide pri prvih vratih na levo.)

Milde. Torej sva vender enkrat sama, dete! Tvoj stari prijatelj se je skazal pravega stratéga, da bi se mogel neopazovan s tebój eno uro razgovarjati. Dandenašnji je to malo teško. — Pogledi me! Solze v očeh in ob ustih ista otožnost, katero uže opazujem, odkar si prišla semkaj.

Vijola. Ali naj ne jóčem, ko me zapušča moj najstarejši, moj najboljši prijatelj?

Milde. Ne, nekaj družega je. S kolikim veseljem da sem lani sprejel sporočilo, da je mož tvoj iz Gradca semkaj premeščen, ni treba, da bi ti pravil; a veselje se je zeló vskalilo.

Vijola. Kako to?

Milde. Nekako spremenila si se, draga moja. Ne umejem te več.

Vijola. Uméješ li vsekdar sam sebe, strijc?

Milde (vstane). Da, hvala Bogu! Posebno zanimiva pač ne more biti reč, a razbrati je ni težko. Torej te moram venderle vprašati: Si li nesrečna? Ti ne odgovoriš?

Vijola. Nisem verjela, da je življenju dana sreča tako neizmerno velika, kolikršno sem občutila, ko sem se bila omožila. Si li sedaj zadovoljen, strijc?

Milde (majoč z glavo). Pojdi, sédi semkaj, dete moje, povedal ti bodem neko zgodbo. Bila sta dva možka, ki sta ljubila isto deklico; eden

je bil mlad, lep, bogat, drugi star, grd in ubožen. Ni čuda, da si je izbrala prvega. Ženitnega dne prejme odklónjeni ljubimec cvetko iz nevestnega šopka. Ta mu je bila poročna roža v spominu natisto, katere ni mogel nikdar pozabiti. Leta tekó, a predno sta bili pretekli dve, sedela je prej oboževana žena osamela in zapuščena srédi vse krasote, mož pa je v sosednem mestu razdévaj zdravje in imétje po nedostojnih veselicah. Še tri leta, in zaménjati je morala, bôlna in potrta na telesu in na dubu, z nežnim détetom v naročaju, potratnosti hišo, ki jej je rodila tako málo sreče, s skromnim stanovanjem pod streho, — brez nobene druge podpore, nego prijateljave, kterege se je bila spomnila v svoji nesreči. Na razvalinah zapravljenega imétja obdržal se je mož še nekaj časa, omamljajóč se z zabávami, dokler ga ni mórje veselic pogoltnilo.

Vijola. Je li to materina zgodovina ?

Milde. Kolikor je je očitne. Bog te čuvaj, dete, da bi se kedaj seznanila ž nje skrivno srčno stranjo.

Vijola. In prijatelj, zvesti prijatelj, ki je pomagal, tolažil, ta si bil ti, strijc. Dobro vem ! — Mati ni nikdar tožila.

Milde. Nikdar.

Vijola. Ne, kaj bi bilo tudi koristilo? Svojega očeta pomnim še kot bleščečega, čudovitega kraljevića v bajki, kateremu sem se vsa čudila.

Milde. Veš li tudi kako je umrl?

Vijola. Kako?

Milde. Menim kedaj?

Vijola. Le temno. Vem, da se je mati noč in dan topila v solzah, in da bi bili morali od gladu umreti, da ni bilo tebe, strijc.

Milde. Tako hudo ni bilo nikdar.

Vijola. Misliš li, da ne vém, da se nam je bilo za vse tebi zahvaliti: za sôbo, v kateri smo stanovali, za kruh, kateri smo jeli, za obleko —

Milde. Tako, tako!

Vijola. Da, strijc, tvoje ime vplétala sem v prve svoje molitve, in tvoje ime je bilo poslednje, kar mi je umirajoča mati šepetala na uho. Kar je grešila zoper tebe, tega se je morala bridko kesáti.

Milde. Stare te reči spravil sem za to na dan, da sem ti pokazal, da smeš svojemu staremu prijatelju popolnoma zaupati. V obče mislim, da je nepremišljeno in neplemenito, vtikati se v zakonske razmere drugih, a tu je razmerje popolnoma izredno. Osámljena si, brez brambe — in namestovati ti mi je očeta in mater.

Vijola (naglo). Zakaj si se protivil moji možitvi z Oskarjem, strijc?

Milde. Jaz? — protivil se? Tega — tega se res nikakor ne spominjam več.

Vijola. Rekel si, da celó ime njegovo znači nesrečo.

Milde. To sem rekel? To je bila pomota. Uvêrjen sem, da ima Oskar mnogo vrlin, a pogostoma je z doma, in —

Vijola. Saj ima pravico.

Milde. Tvojo taščo poznam. Dasi ima žame-tasto roko, vender je oblastna in nevarna ženska. Pazi se, če ne ti še žêzel izviije iz rok.

Vijola (na pol se smehljaje). Oblasti, ki jo imam, ne more mi vzeti.

Milde. Torej nimaš ničesar razodeti svojemu staremu prijatelju?

Vijola. Ničesar.

Milde. Tem bolje! Morebiti, da sem o belem dnevu videl le strašila in vznemirjal se nepotrebno. A sedaj o nečem družem! V Karlove váre ne odpotujem, da bi se zabával, sila me móra, a ne kaže nič družega, nego ali vdati se ji ali pa poginiti! Vrhú tega sem star, in upórne moči v meni je malo; kratko in malo, odločil sem se svoje imetje urediti. Po sreči sem ubožen kakor cerkvena miš, in ni se mi treba

hati, da bi se obupni sorodniki na moji gomili preveč pretepali in trgali. Vsega mojega imetja je pet sto mark, in te podarim svoji postrežnici v zahvalo, da me je še toliko ohranila, da morem umreti v tuji zemlji. A o tem nisem mislil govoriti, nekaj je, kar se tiče tudi tebe. (Izroči Vijoli neki list.) Ko si bila še majhena, vložil je zate neki prijatelj nekoliko denarja v hranilnico; z obrestnimi obrestmi narastel je denar do šest tisoč mark, in te so sedaj tvoje.

Vijola. Moje — šest tisoč mark!

Milde. Sedaj so v banki. Prav za prav naj bi bile še nekoli časa naložene, a zdi se mi, da odpotujem bolj brez skrbi, vedoč, da si na várnem za slučaj, ko —

Vijola. Za kateri slučaj, strije?

Milde. Da, kdo vé kakove zmetene misli časi staremu hipohondru po glavi bródiijo? Kajti prav za prav sem vender-le hipohóndrijski in torej za novodobno boleznijo bolán.

Vijola (sanjavo). Šest tisoč mark je veliko denarja.

Milde. Tistemu, ki zahteva več, dosti malo.

Vijola. In ti novci so moji in Miljutinovi?

Milde. Tvoji in Miljutinovi. Nihče ti jih ne more vzeti; edino tako se jih iznebodeš, ako jih

proč vržeš ali razdeliš. Seveda, zapraviti jih je tudi môči, a to je pač redkeje videti pri ženskah.

Vijola. (se oklene Mildeta okoli vratu). Oh, strijc, ko bi védel, kako me osrečuješ!

Milde. Veseli me, veseli me. (Vstane.)

Vijola. Prej mater, potlej hčer. To je plemenito maščevanje, strijc.

Milde. Nimam za kaj maščevati se, dete moje! Ako okó od solnčnega bleska ne vidi ponižnega osata, — krivo ni okó. A tiho! vidi se mi, da prihaja Oskar. Ta le papir tukaj skrij! Nikakor te ne prosim, da bi prikrivala kaj svojemu možu, ali —

Vijola. Bodi brez skrbí, strijc! Tajnost, katero hranim, ni moja, nego Miljutinova. (Vtakne papir v žep.)

Šesti prizor.

Prejšnja. Oskar.

Oskar (stopi z desne). Tako, sedaj sem opravil. Kávni zajutrak ni napačen, a človeku treba česa krepkejšega. Če vas je volja, strijc, pa pojdeva malo k Linsmanu in užijeva pasteto? Tamkaj je tudi mala, vražje sladka . . . (*Milde* pokašljuje.) mačica ménim, — z rožnobojnim nósom.

Milde. In s krepeljci . . .

Oskar (prizadet). Kajpada ima krepeljce.

Milde. Ne, hvala lepa! Nikoli nisem mogel maček trpeti, in ne more jih sploh nobeden nežno-čuten človek.

Oskar (užge si smodko). Trpeti mogel? To je mogoče. A vender je zelo pikantno igrati se ž njimi. Tega ne more pač nihče tajiti.

Milde. Kaj praviš, Vijola, ko bi se málo popeljala v zverinjak? Strije te prosi, da bi se.

Vijola. O, rada!

Milde. Potlej me lahkó spremiš k stari gospé Holmovi, danes je dán, ko sprejemlje.

Sedmi prizor.

Prejšnji. Selma. Nils.

Selma (v ozadji). Tu je nêki — neki gospod, ki želi govoriti z milostno gospo.

Oskar (nestrpljivo). Kdo je neki? Rêci mu, naj vstopi.

(Selma odide. Nils vstopi, kmečki opravljen, nekoliko okoren.)

Vijola. Nils? Si li res ti? Kako me veseli! Strije in Oskar, saj poznata Nilsa? Nilsa Sundina, mojega prijatelja iz mladih let, s katerim sem se skupaj igrala.

Milde. To je da, dasi se je potegnil, kakor mlada jelka. (Seže Nilsu v roko.) Kako pa je, kako?

Nils. Hvala, dobro!

Oskar (razveseljen). Vse se mi zdí, da sva se uže prej nekoč videla.

Nils. Zdolaj imam tèle.

Oskar. Tèle?

Nils. Darilo.

Vijola. Ti ljubi Nils! (Pozvonklja ter tihom govori s Selmo v ozadji vstopivšo, ki potem odide).

Oskar (rokavice natikajoč). Mislite li dlje časa muditi se v mestu, gospod Sundin?

Nils. Do jutri večer.

Oskar. To je pač malo časa. Ostanite prosim sedaj tukaj, da z Vijolo obnovíta stare spomine. Jaz se moram, žal da, priporočiti.

Milde (Oskarju). Čakaj, pojdem s tebój, da naročim voz.

Vijola. Vsaj lahko kóga pošljemo.

Milde. Hvala lepa, a brez svéžega zraka ne morem živeti in le nerad ga pogrešam. Upam, da dobodem svojega mladega prijatelja še tukaj, kadar se vrnem. Zeló me bode veselilo zvédeti kaj o vaši izvrstni gospé materi.

(Oskar in Milde odideta v ozadji.)

Oskar (na pragu). Tak bedák!

Vijola. Pojdi, Nils, sédi semkaj-le. (Spravi ga na zofo.) Kako me veseli, da te zopet vidim!

Nils (vzame nekoliko poljskih cvetic raz klobuk). Danes je tvoj rojstni dan, Vijola. Anemone so iz domovine tvoje, vejica z gomile matere tvoje.

Vijola. Iz domovine, z gomile moje matere! Ah Nils, razveselil si me neizmerno. (Poljubi cvetje, potlej je previdno položi.)

Nils. Nadejali smo se, da obiščeš to poletje materino gomilo. Prej si bívala tako daleč.

Vijola. Je li dobro opravljena?

Nils. Dobro, ne pošiljaj več denarja.

Vijola. Zakaj ne?

Nils. Jaz jo cpravljam; stárka je ni redno opravljala.

Vijola. Ti, Nils! Kako naj se ti zahvalim?

Nils. Ko si odpotovala, obljubila si, da zopet kedaj prideš.

Vijola. Pridem, — brž ko utegnem . . . A sedaj govoriva o domovini!

Nils. Vse je, kakor je prej bilo.

Vijola. Stoji še stari mlin ob bregu?

Nils. Še.

Vijola. Šumi in vrši še voda ob njem v istem blestečem, penastem vrtinci, — vilška jama sem ga imenovala.

Nils. Kakor prej.

Vijola. Šumljajo li jelke v gozdu še takisto skrivnostno?

Nils. Jelke imajo sedaj drug pôsel.

Vijola. Znáš li še za grič, na katerem smo se „slepe miši“ igrali?

Nils. Znam.

Vijola. Kárô sem ti rekala: veš li še zakaj?

Nils. Ni te bilo utolažiti, ko ti je poginil pès, in tedaj sem obljubil —

Vijola. Da bodeš moj Kárô; da, tako je bilo. In bil si mož beseda. Čuval si me vsake nevarnosti, storil, kar se mi je htélo, spremljal me povsodi, čúl kadar sem spala, in veš — ako si bil tudi časi še toliko hud náme, prišel si vender vselej tekoj, če sem le zaklicala: Kárô! In veš, kako sem te nekoč postavila v snežén zámet, polila te z vodo in pustila, da je zmrznila, da sem si napravila živega „sneženega moža.“ (Veselo se smeje.) Čási sem bila prav razposajena do tebe.

Nils. Ni nič délo, bilo mi je všeč. — Obledéla si.

Vijola (kakor da se je iz sanj zdramila). Zdi se ti? Da, leta spreminjajo, a videla se nisva, odkar sem se omožila. Sedaj je tega —

Nils. Pet let, tri mesece in štiri dni.

Vijola. Saj računiš, kakor bi bila umrla, *Nils.* — No, pač si uže prevzel dom?

Nils. Uže zdavnaj .

Vijola. Morda si uže oženjen ?

Nils. Nisem.

Vijola. Gospodinji ti torej mati ?

Nils. Kakor prej. Sivka še živi.

Vijola. In jaz sem celo pozabila vprašati po svoji stari ljubljenci ! Zdaj pač ne more več tako na pretege delati ?

Nils. Uže dve léti ni bila vprežena.

Vijola. A dáješ jej še vedno iz milosti krme.

Nils. Obljubil sem, da jo pridržim, dokler me pogine od stárosti.

Vijola. In kar si obljubil, izpolnjuješ, dobri neizkušeni Nils.

Nils. Sivka umeje vse. — Ona mi je najboljši prijatelj. — Je li tvoj mož ljubeznjiv ?

Vijola. Tak je, kakršen je z mérom bil.

Nils. In tvoja tašča ?

Vijola. Je izborna dama.

Nils. Torej si srečna ?

Vijola. Nisem li videti ?

Nils. Ne vé.

Vijola. Potem vara moj obraz. Sedaj se čutim nenavadno srečno.

Nils. Tako ?

Vijola. Takisto si redkih beséd, kakor si bil, Nils. Bila sva si molčečna tovariša. — Kje stanuješ ?

Nils. Pri princu Oskarju.

Vijola (smejoč se). Ej, to se mi dopáda.

Nils. Hôtel! (Vstane.) Sedaj mi treba iti.

Vijola. Uže iti?

Nils. Opravila.

Vijola. A prej moraš vender videti mojega dečka.

Nils. Ne máram. Dêklica ti je umrla?

Vijola. Umrla, predno se je Miljutin poródil.

Nils. Krasno stanuješ tukaj, *Vijola*; a prijazneje je bilo prej pri tvoji materi. — Podobna si jej postala.

Vijola. Zdi se ti? Si li prej kedaj bil v Berlinu?

Nils. Ne.

Vijola. A kedó ti je kaŹipot?

Nils. Znanec. Lurd z Gistrovega. Z Bogom, *Vijola.*

Vijola. Moraš iti?

Nils. Moram nekoga dobiti.

Vijola. A jutri ostaneš celi dan tukaj, — oblubiš li?

Nils. Da,

Vijola. Vprašati te imam še toliko, toliko reči.

Nils. Pridem.

Vijola. Zgodaj?

Nils. Zgodaj.

Vijola. Še enkrat hvala lepa za darilo, Nils; — najljubše mi je izmej vseh! (Spremi Nilsa do vrat; Nils odide. Vijola poljubi vejico z matérine gomile ter jo položi v molitvene bukve, katere vzame iz knjižne omare, potem zagrêbe lice v ostale cvetlice.) Kakó duhté! Spomlad, gôzдна vonjáva, domovina in sreča! (Pade jokaje se na stol.) A kaj pomaga jok!

Osmi prizor.

Milde. Vijola.

Milde (v ozadji). Tako, stvar je toliko gotova. — Srečala sva se s tvojim mladim prijateljem v prvi sobi.

Vijola (prizadevajoč si zatreti svojo bolêst). Da, mudilo se mu je in móral je oditi.

Milde. Čuden človek! „Grd kakor ópica in pošten kakor greh,“ bi bil skoraj rekel. No, prav za prav je sicer greh tudi najpoštenejša reč izmej vseh, ki jih imamo, vsaj popačen ni. — Vóz bode čez pol ure tukaj. (Najde na tleh iglo, katero si vtakne v sukno.)

Vijola. Oprávila bodem Miljutina; ali —

Milde. Ne oziraj se ná me, čital bodem časnikе. (Vijola odide pri drugih vratih na levo. Milde sede na zofo ter vzame časnikе v roko.) Tako, pozabil sem naočnikе; potem tákem ne bodem mogel mnogo čitati. (Brska po časnikih.) Koliko papirja in tiskovnega črnila!

Deveti prizor.

Milde. Gospa rektorica.

Gospa rekt. (vstopi z desne strani, gre do mize, kjer leži nje delo, a ne zapazi Mildeta, poluglasno). Glej si no, izginila je igla!

Milde (naglo vstane). Ne, nikakor ne, gospa rektorica, poiskala si je le svoje shrambe. (Izroči jej iglo.)

Gospa rekt. Oprostite, gospod blagajnik; nisem si mislila, da bi utegnili še tukaj biti.

Milde. Da, čási se priméri taka „nenadna prijetnost“. (Gospa rektorica hoče oditi.) Ne bi se li midva stárca mogla malo pomeniti?

Gospa rekt. (nežno). Vidi se mi, da bi se nama ne bilo razgovarjati o ničemer, česar bi uže me bila razmotravala.

Milde. To je bilo jako hudobno.

Gospa rekt. Ali ušla bi tudi lahko kaka beseda, ktero bi bilo bolje pridržati.

Milde. O, zakaj? Vse, kar se more povedati, mora se povedati.

Gospa rekt. No, pa igrajva na pokaz!

Milde. Izvrstno! Očitna igra je edina, ktero gojim, a tej sem se zato udal strastno. — Prosim gospa rektorica, vi „daste“.

Gospa rekt. (séde). Vi mislite, da sem uže dosti dolgo le „dobivala“; to se vsekakor vjema. Kaj nameravate, da me vedno preganjate s tistimi zbadljivimi besedami, s tistimi strupenimi domiselki svojimi? Mislite, da me s tem iz hiše preženete?

Milde. Da, to res mislim.

Gospa rekt. (razburjena). Kaj sem vam nahudila?

Milde. Meni? Nič!

Gospa rekt. (mirno). Še sedaj mi ne morete odpustiti, da sem skoraj pred dvajsetimi léti, izvabila nekim módrim očém, koje ste vi obožávali, nekoliko solz; — jeli? Kaj sem si mogla, če je vsekakor hotel meni svojo ljubezen skazovati.

Milde. A da ste jo vsprejemali, bila je le vaša volja,

Gospa rekt. Oprostite, samo vsprejemala sem jo. Vaša natančna razsódnost gotovo lahko razbere razložek.

Milde. Ali se še spominjate, gospa rektorica, kaj da ste mi odgovorili, ko sem vam pravil ob obupnosti mlade žene, ko sem vam povedal, kako se čuti osámljena in pozabljena na sveti?

Gosp. rekt. Ne.

Milde. Odgovorili ste mi, da kdor ima dragocénega ptiča, a ga ne zna držati, da si je sam kriv svoje osode.

Gospa rekt. Tako mislim tudi še danes.

Milde. Ko vam nisem mogel zmage oteti, prisegel sem, da jo vsaj ogrenim vam.

Gospa rekt. In držali ste prisego. Deset let ste bili moj hudobni duh. Kjer sem bila, kamor sem šla, preganjali so me Vaši zlobni zbadljaji, Vaše zasmehljive opombe, Vaša žaljiva uljudnost. Slednjič predstavili so Vas semkaj, a le, da sem Vas čez deset let zopet našla takisto osvetljivega, takisto nespravljlivega kakor prej.

Milde. Oprostite, a prve mesece bila me je sama dobrota in spravljlivost. Šelé, kadar sem se bil uvéril, da ste si prizadevali počasi, a za trdno polastiti se oblasti, da ste hčer takisto brezozirno odriivali, kakor prej mater, naperil sem iz nova svoje baterije. Vijola ne sme biti žrtev.

Gospa rekt. Žrtev! Moj Bog! Kakor da sem divja zver.

Milde, Vidi se mi, gospa rektorica, da ste

vse storili, da bi se ne bil vaš sin poročil sè hčerjo vaše soprnice.

Gospa rekt. (ponosno). Soprnici si nisva bili nikoli; — vender pa sem smatrala to ženitev za neprilичno svojemu sinu in storila sem, kar sem mogla, da bi jo zaprečila a zaman. Oskar je bil vaju, da se mu je izpolnilo vse, česar se mu je zahtélo, in vrhu tega podpiral ga je tudi njegov oče, kateri se je nekako posebno zanímal za priprosto dekle.

Milde. Zahtélo! Oskar se je torej oženil, ker se mu je tako zahtélo?

Gospa rekt. (majoč z ramenoma). Recíte, kakor hočete; gotovo je, da si Vijola kakor nje mati ne zna uravnati svojega dóma prijetno in veselo. Po tem takem ji je tudi kakor materi trpeti nasledke.

Milde. A vender je umrla nje mati Boga hvaleč, da je mogla svoje dete izročiti — toliko ljubeznjivi materi.

Gospa rekt. Da je niste otéli iluzije! To bi bilo — vam prav lahko.

Milde. Mogoče; a so neke male reči, za ktere mož, ki ima srce, ne more, da bi se ne zmenil.

Gospa rekt. Sicer pa ravná Oskar z Vijolo zeló prizanesljivo in dobro.

Milde. Zdi se mi, da mora ôna prizanašati; Oskar se zeló málo briga za očetovske svoje dolžnosti.

Gospa rekt. Oskar je dobrosrčen, vesel in častivreden; to je vse, kolikor more soproga zahtevati.

Milde. Častivreden, kaj pa. Preje so čast kovali od jekla, sedaj pa jo kuhajo z gutapêrče, in ta je kakor znano, jako raztézna. Oskar je ves tak, kakršni so neoženjeni veseljaki; — da ni obnem tudi dober soprog, kriva ni ona.

Gospa rekt. Se je li Vijola pritožila?

Milde. Da se je, ravnal bi bil bolj brez okolišev. A le predobro vidim sam, da tukaj ni vse tako, kakor bi imelo biti.

Gospa rekt. Vaša živa domišljija prevladuje, kakor v tolikih družih rečeh, tudi v tej vse preveč.

Milde (prime naglo gospo rektorico za roko). Gospa rektorica, postanite Vijoli prava prijateljica, poravnajte nad hčerjo, kar ste zakrivali proti materi, pomagajte jej, da pridobi trdno, resnično ljubezen svojega soproga, uplivajte nanj, kakor znate le vi, in jaz postanem mesto vašega zvestega neprijatelja, vaš preudani, prehvaležni podložnik.

Gospa rekt. (vstane). Predno se je môči pogajati o miru, treba najprvo, da sem premagana,

a jaz nisem. Najina reč se je sedaj vsa presu-
knila, in jaz zahtevam — čujete, gospod bla-
gajnik, jaz zahtevam od vas take spoštljivosti,
kakršno smem od vsakega, pri vseh vaših ne-
umnih obtožbah.

Milde. Boj torej?

Gospa rekt. (nežno). Ne nameravam napadati,
ampak le braniti se.

Milde. Kakor vam drago, milostna gospa.
Moje orožje bode dosedanje, — bucike.

Gospa rekt. (udvorljivo). Pázite se, gospod
blagajnik, da ne zadenó bucike, s katerimi na-
meravate prebosti mene, le tiste, katero hočete
čuvati! Glejte, to je moje orožje. (Odide.)

Milde. Premagan, Milde! — Slabo si igral,
stari mladenič! Lévinje ne draži, čé jo misliš
privezati. Kakšna ženska ta starka! Uboga Vi-
jola, edino, kar je mogel stari tvoj prijatelj opravi-
viti, bilo je, — da si je sam porezal kremplje.
(Odide pri drugih vratih na levo.)

Deseti prizor.

Oskar. Gospa rektorica.

Oskar (v ozadji, bled in razdejan). O, moj
Bog, moj Bog! Kaj mi je početi? (Zakliče preko
desnih vrat.) Mati, mati!

Gospa rekt. (vstopi z desne). Kaj pa je?

Oskar. Mati, mati! (Oklene roki okoli njenega vratu ter se zjoka.)

Gospa rekt. Kaj se je pa zgodilo? Govori vender.

Oskar. Kaj se je zgodilo? Da je tvoj sin izgubljen, ob čast in poštenje.

Gospa rekt. Moj sin onečeščen?

Oskar. Naj ti povem, mati, da nisem nikdar hotel goljufati, — bilo je le posojilo, katero sem —

Gospa rekt. (položi mu trdo roko na ramo). Molči! (Pregleda vrata.) Govori tiho, in povej ob kratkem! Kaj naj pomeni vsa reč?

Oskar (tiho in naglo, vedno se oziraje). Življenje v Magdeburgu me je stalo veliko denarja. Brezpetičnega možá ondi malo čislajo, a jaz sem hotel kaj veljati. S kratka zabredel sem v dolgove in odpotovati sem smel le s tem pogojem, da poravnam dolg v določenem róku. Svoje plače mi ni bilo móči nič prihraniti, kakršno imam službo pri tukajšnji banki, bilo mi je lehkó dobiti denarja — s kratka, v nesrečnem trenutku — — izposodil sem si česar sem potrebeval, — s kraja malo, potem več, — saj razumeješ, mati.

Gospa rekt. Da, razumejem. In sedaj?

Oskar. Sedaj je Alm vse zasledil.

Gospa rekt. Vé li še kdo drug to reč?

Oskar. Ne, še ne.

Gospa rekt. Hvala Bogu!

Oskar. Prisegam, da nisem nikdar hotel denarja izneveriti; odlašal sem le vračilo od dne do dne.

Gospa rekt. Kóliko pa je?

Oskar. Do pet tisoč mark, ménim.

Gospa rekt. In za to malo vsoto si morebiti ponaréjal menjice, nesrečnež.

Oskar. Ali mati, poslušaj vender!

Gospa rekt. Doklé imaš odlog?

Oskar. Do jutri.

Gospa rekt. Denar se mora dobiti, čuješ li, mora!

Oskar. V toliko kratkem času je nemogoče; na upanje sem uže preveč vzela, in —

Gospa rekt. Nemogoče. Tu ne sme nič biti nemogoče. Izposoditi si moraš.

Oskar. Izposoditi? Ali od kóga?

Gospa rekt. Imaš prijatelje.

Oskar. Kaj še! Vinske bratce!

Gospa rekt. Zastavi svojo hišo!

Oskar. Tiste ni še nič plačane.

Gospa rekt. Torej si uničen?

Oskar. Nisem, a treba mi časa, časa.

Gospa rekt. Alma treba napraviti, da bode molčal, podkupiti ga treba.

Oskar. Alm ne bode molčal, njega ni mōčē podmititi, kakor osōde ne. Vrhū tega misli, da je uže storil več, nege more zagovarjati, ko mē je to malo ubōrnih ur dovolil. (Z rokami vijoč.) Nikjer nobene pomoči!

Gospa rekt. Žensko jadikovanje ne pomaga nič. Tiho! Nekdo gre. Premaguj se! Rēci, da ti je slabo!

Enajsti prizor.

Prejšnja. Milde.

Milde (vstopi pri drugih vratih na levo). Čudno, da voza ni. Ti uže zopet tukaj, Oskar?

Oskar. Da — da — hipoma me je prijela slabost. — Vrtoglavica —

Milde. Neprijeten slučaj.

Gospa rekt. Oskar je od mladih nóg temu podvržen.

Milde. Ej, to je. — A kozolce preobračati pravijo, da je jako zdravo in dobro proti vrtoglavici.

Oskar. Vaša šála je brezsrčna, strije.

Milde. Šála? Ne, gōla resnica je.

Gospa rekt. Pojdi v svojo sobo in se malo

odpočij, Oskar. (Oskar, ki se je ves potrt zgrudil na zofo, je ne sliši.)

Milde (položi mu roko na ramo). Ali se ti je kaj neprijetnega pripetilo, Oskar?

Gospa rekt. (naglo). Nič, kar bi bilo vredno omeniti.

Milde. O čemer ni govoriti, menite morebiti, gospa rektorica.

Oskar (poskoči). Strijc, denarja moram imeti, veliko denarja.

Gospa rekt. (v stran). Bedák!

Milde. A, tako, od tod je bila vrtoglavica?

Oskar. Ali poznate kóga, ki bi mi posodil štiri ali pet tisoč mark proti desetim, celó dvajsetim odstotkom?

Milde. Ne, ne poznam, ne občujem z oderuhi.

Oskar. Denarja moram dobiti.

Milde. No, nemogoče pač ne bode. Izposoditi si ni nikdar težko, a vrniti je uže teže.

Oskar. Imeti ga moram kmalu, — tekój, — najpozneje jutri popoldne.

Milde. S tem se kaže reč drugačna. Kakšen je neki ta dolg, ki se je tako iznenáda prikazal, in kterega je kar na vrat na nos plačati.

Gospa rekt. Oskar je bil nepreviden, igral je, visoko igral ter izgubil.

Milde. (lahno trkne ob mizo). Da, da, uže razumejem.

Oskar. Da, da, plačati moram tekoj. Dolgovi od igre so častni dolgovi; — to pač sami veste, strijc.

Milde. Ne, tega ne vém; kar se tiče mene, ne poznam dolgov, ki bi ne bili častni dolgovi.

Oskar. Vi torej ne poznate nikógar, ki bi mi posodil denarja?

Milde. V ta namen, ne! Tvoj prijatelj — samo ob sebi se razume, da je prijatelj — lehkó čaka, kakor se mi vidi.

Oskar. Neče čakati.

Milde. In ako ne plačaš?

Oskar. Potlej — potlej — me zatoži.

Milde. No, naj le, vsaj dobodeš časa. (Zvedavo.) Saj je dolg od igre?

Oskar. Sevéda; — kaj pa naj bode družega?

Milde. Tega ne morem védeti. (Stopi k oknu.) No, vóz je vender uže tukaj! Vidi se mi, gospa rektorica, kot da je osoda skovala ostréjše orožje, nego li búcike. (Odide pri drugih vratih na levo. Oskar se udári ob čelo in odide omahujoč pri prvih vratih na levo.)

(Zavesa páde.)

Drugo dejanje.

Ista oprava.

Prvi prizor.

Vijola (sedi pri mizi in plete venec za materino gomilo.)

Nils. (sedi poleg nje.)

Vijola. Prosim, Nils, ali bi mi dal plavi bezgov cvet ondule. — Hvala lepa!

Nils (čudeč se). Kako lično znaš vse narediti.

Vijola. St —, ne joče li Miljutin? Res, da je kašljal nekaj dni, a ne vem, kaj mu je danes. Nekako posebno je nemiren.

Nils. Zobje.

Vijola (smehljaje se). Ne, zobe ima zdrave; morda se je pa včeraj nekoliko prehladil. — No, Nils, kako pa ti ugaja Berolin.

Nils. Slabo.

Vijola. Slabo? In zakaj neki?

Nils. Zdi se mi, kakor da sem v málinu.

Vijola. Seveda, tako mirno ni, kakor na kmetih. Ali nisi nič videl znamenitih reči, ki jih ima Berolin?

Nils. Videl.

Vijola. Kaj pa?

Nils. Národní muzéj.

Vijola. Ali si ga danes v jutro si ogledal, ker si tako pozno prišel semkaj?

Nils. Mislil sem, da se ne spodobi prej hoditi.

Vijola. In kaj ti je najbolje dopadlo?

Nils. Stopnice.

Vijola. Stopnice?

Nils. Da, toliko so bile lepe.

Vijola. Ali si videl tudi vojaško parádo?

Nils. Videl, bila je prav lična. Podobna bila je prav dolgi kači s pozlačenimi luskinjami. Da sem cesar —

Vijola. No, kaj bi ondaj doživeli?

Nils. Ondaj bi morala vsak dan po dve uri sem in tje hoditi in se kretati pod mojimi okni. To bi bilo krasno. Smem li to vejico odrezati?

Vijola (mu da škarje). Tu le!

Nils. Ali tvojega moža večkrat ni po ves dan doma?

Vijola. Velikokrat ne, a časi.

Nils. Veseli me, da je tvojo taščo začela glava boleti. Ne maram je, taka je kakor jastreb. Miljutina vidim rad, podoben ti je. Prijatelj mu bodem.

Vijola (poda mu roko). Hvala, Nils. Ne veš li, s čim bi mogla razveseliti tvojo mater?

Nils. Vesela je le, kadar more delati.

Vijola. Kupila sem jej čepico z rudečimi trakovi; videti hočemo, ali ji ta ne bode všeč. — Ah, da bi le imela nekoliko potočnic, najljubše so bile materi.

Nils (vstane). Pojdem in jih prinesem nekoliko.

Vijola. Teško jih bode dobiti, najlaže pač pri Bisingu. No, saj se lahko tjekaj popeljeva in poprašava. A tiho, sedaj pa gotovo jóče Miljutin! (Teče pri drugih vratih na levo. Nils vzame cvetice v roko in se jim čudi, položi jih potem varno na mizo in stopi k oknu.)

Drugi prizor.

Nils. Gospa rektorica.

Gospa rekt. (vstopi z desne). Kje neki tiči Oskar? (Ugleda Nilsa.) Ta tukaj, — ali je še tukaj? Za-

svetilo se mi je! No, mogoče bi bilo. — Je li Vijola samega pustila gospoda Nilsa?

Nils. Miljutin je jokal.

Gospa rekt. (séde poleg Nilsa). Res, da je majhen tiran, to moram priznati. A sédite vender! (Nils sede, po konci se držeč kakor sveča, na bližnji stol.) Vijola je tolikokrat govorila o svojem prijatelju iz mladih let, da me res veseli, da se morem z vami seznaniti.

Nils (z mirnim obrazom). Vijola ne govori veliko.

Gospa rekt. Res, da ne; blebetulje ne bi mogli zvati moje male. A „česar je polno srcé, o tem rada usta govore“, in Vijolino srce je vse polno spominov z doma. Gospoda Nilsa posestvo leži pač tik Vijoline prejšnje domačije?

Nils. (Ne da bi krenil z obrazom, kakor prej.) Nimam posestva.

Gospa rekt. Res da ne?

Nils. Samo pristavo.

Gospa rekt. Ktera pa nese precej veliko, ali ne?

Nils. Druge še več.

Gospa rekt. Gospod Nils je morebiti celo denaren mož ter bi mogel brez sitnosti vsak čas šteti nekoliko tisočakov.

Nils (kakor prej). Ne, takisto ne.

Gospa rekt. Ko bi bilo, — reciva le za šalo — gospodu Nilsu nenadoma plačati tri do štiri tisoč mark, kaj bi storil gospod Nils?

Nils (se še zdaj ne gane). Zarubiti bi se dal.

Gospa rekt. (kašlja). Na ta izid res nisem mislila. A ko bi toliko potrebovala na priliko — Vijola, da bi se izkopala iz zadrege, — kaj bi ondaj storili, gospod Nils?

Nils. Ubil bi ga, kdor jo je spravil v zadrego.

Gospa rekt. (vstane) Ne, tu ne opravi nič. (Leno.) Krompirja bode letos obilo?

Nils. Ga še nismo narezali.

Gospa rekt. Režete li pri vas krompir?

Nils. Da, predno ga sadimo, marcija meseca. (Vstane.)

Gospa rekt. Ali je bedak, ali pa —

Tretji prizor.

Prejšnja. Vijola.

Vijola (vstopi pri drugih vratih na levo). Miljutina trese mrzlica. Ne smem ga puščati samega.

Nils. Potrebuješ denarja, Vijola?

Vijola. Jaz? Ne, gotovo ne.

Nils (sumnjivo pogleda gospo rektorico.) A, tako; — tedaj le šála.

Vijola (pobere cvetice). Dogotovila bodem venec pri Miljutinu. Pojdi z menoj, Nils.

Nils. Pojdem po potočnic.

Vijola. Le pusti to za sedaj. Niti jih ne dobodeš.

Nils. Lehko se peljem. Pri Bisingu si rekla, jeli? (Pogleda na uro) Še le šest; časa imam dovolj. (Odide v ozadji.)

Gospa rekt. Bolj hlapčevske duše od te še nikdar.

Vijola. Nils je blaži nego marsikdo drugi.

Gospa rekt. In njegova kmečka udanost do tebe je celo smešna.

Vijola. Meni se vidi ganljiva.

Gospa rekt. Le čudim se, da se nisi rajši ž njim omožila.

Vijola (smehljaje se). Z Nilsom? S takimi, kakršen je Nils, ni močiti se, če jim je človek sicer še toliko udan. (Zvoni.)

Gospa rekt. Saj poznaš Alma, Oskarjevega prijatelja in tovariša?

Vijola. Poznam.

Gospa rekt. Kako misliš o njem?

Vijola. Le najbolje. Skozi in skozi čestivreden mož je.

Gospa rekt. Veseli me — zaradi Oskarja. (Stopi k oknu.)

Vijola (ravno vstopivši Selmi). Zakurite v otroški sobi! (Odide pri drugih vratih na levo, Selma v ozadji.)

Gospa rekt. (ozrši se). Čestivreden! Ne vem, koliko bi dala, ko bi ne bil.

Četrty prizor.

Gospa rektorica. Oskar (vstopi truden pri vratih v ozadji).

Gospa rekt. Vender le! Ali se je posrečilo?

Oskar. Ni se. Pet sto mark je vsega, kar sem mogel skupaj spraviti.

Gospa rekt. Tu je enoliko. To je moj prispevek.

Oskar. Hvala, mati, hvala! Toda kaj hasni; izgubljen sem vender le.

Gospa rekt. Izgubljen ni nihče, kdor se sam ne šteje za izgubljenega.

Oskar. To je lepo slišati, ali —

Gospa rekt. Rešnih potov je vedno dosti, če si le upamo po njih kréniti.

Oskar. Kaj méniš, mati?

Gospa rekt. Ménim, da se moraš na vsak način obraniti ovadbe, ki bi moje ime na veke onečastila

Oskar. Kaj pa naj še storim? Saj sem vse poskusil.

Gospa rekt. (mirno). Knjige sežgati, ako ni drugače. S tem saj zavlečeš reč.

Oskar. Mati!

Gospa rekt. No, kaj pa?

Oskar. Ti mi svetuješ, naj nepremišljeno dejanje poravnam s hudodelstvom?

Gospa rekt. Izneverjenje in ponarejanje zdi se mi, da imenujejo sicer drugače.

Oskar. Morebiti. — Grešil sem, če hočeš, tudi rečem, da sem zločinec; a Bog, ki sódi namero, a ne čina, ve, da v srci nikdar nisem bil — malovreden tat.

Gospa rekt. (hladno). Kakeršne so zdaj reči, vidi se mi, da je nujneje ljudi prepričati, da je tako. Pokazati sem ti samo hotela, da je rešnih potov.

Oskar. Požiganje!

Gospa rekt. Ne, bran v sili!

Oskar. Nikdar! Rajši poginem.

Gospa rekt. Zabiš, da ne pogineš sam. A opazila nisem denes prvič, da teče preveč očetove krvi po tvojih žilah.

Oskar. To je dedina, s katero se smem le ponašati. Od kodi pa izvirajo moja nasprotna svojstva, zvédel sem še le denes. (Séde in zakrije obraz z rokami.)

Gospa rekt. No, — kaj misliš storiti? Hočeš li križem roké držati in gledati, kako stopa sramota v tvojo hišo?

Oskar (vstane). Morda nimam poguma, kakršnega ti, moja mati, toliko čislaš, a imam drugačnega, ki več velja pri ljudeh, in ta je, da svojo krivdo pripoznam ter zaprosim odpuščenja.

Gospa rekt. (razburjena). Ti hočeš —

Oskar. Ponižno in skesano milosti prositi ravnateljstva Druzega poštenega pota ni.

Gospa rekt. In če ti ne skažejo tako zvane milosti?

Oskar. Potem — potem nam je počakati, da vidimo, kaj prinese čas.

Gospa rekt. (hladno kakor preje). Take moške nazore prihrani le sebi! Sédi za péč in čakaj; jaz se ne preneham boriti, da te rešim, — do poslednjega trenutka. (Strastno.) Da bi ubežala sramoti, biti mati obsojenega zločinca, pripravljena bi bila, žrtvovati svojo desno roko, celo svoje vzveličanje. — Kaj me strmo gledaš?

Oskar. Zdi se mi, kakor da te vidim danes prvikrat, mati!

Gospa rekt. (teško se premagujoč). Mogoče. Imela sem te za moža, odkar si zrastel, a možje hočejo vārani biti. Si li govoril z Almom?

Oskar. Govoril, — ne dá se omečiti, službo sem dobil, kakor veš, na njegovo priporočilo, zato pa méni, da je za dvoje reči odgovoren. Drevi, kader se zmrači, pride semkaj, da zvé, kako da je. Ako bodem imel denar, obljubil je, da hoče zaradi starega najinega prijateljstva molčati, če ga ne bodem imel . . . .; obrni se pa reč tako ali tako, obljubil je, da porabi za me ves svoj vpliv.

Gospa rekt. Tako neizprosen je! No, tedaj hočem poskusiti, kaj morem ja z. Le ne vznemirjaj se, ne storim mu nič žálega. Da sem mož, zadávila bi ga rajša, nego bi mu dala izustiti nasledkov polno tajnost. A ko sem le slabotna ženska, borila se bodem z ženskim orožjem. Jokala, prosila, moledovala bodem, kakor zná le mati jókati, prositi in moledovati. Oklenila se bodem kolen, poljubila mu roko, celo nogo, ako bode treba. Zagibala mu bodem vse čutje v srci kot očetu, soprogu; prosila ga bodem vsmiljenja, dokler se mi posreči, da mi dá besedo, od katere je odvisna tvoja bodočnost. Glej, to bodem ja z storila, in to me bode stalo devetkrat več, nego vsakršna še toliko napeta moč, do katere bi se bil morebiti ti povspeti mogel.

Oskar. Mati, ti me ža —

Gospa rekt. (strastno). Molči, daj mi govoriti! Ko so te prvič položili mi v naročje, hvalila sem Boga, da mi je dal sina. V njegovo dušo sem htela vlti vso silo, vso neupogibno krepkovoljnost, vso brezozirno srčnost, ki je htela mojo razdejati. Ponesrečilo se mi je, — kako popolnoma, prepričala sem se še le danes. (Mirneje.) A od tistega trenutka, ko razkriješ svetu svoj pregrešek, prestaneš biti sin moj, in na véke mi bode žal, da sem porodila strahopetca, a ne moža.

Oskar. Ali . . . .

Gosp. rekt. Naznani mi, kedar pride Alm. (Odide na desno.)

Oskar. Ali se mi sanja? Je li bila moja mati, moja čestita, oboževana, krepóstna mati, ki je govorila tako? Ne, ne, slišal sem napak, tu ne more, ne sme biti madeža. Moja nesreča je zmešala ji pamet, bledla je. Uboga, uboga mati moja! A vender —! ne, ne, nečem dalje premišljati njenih besed, pregrešil bi se proti njej. Ni li nikakor moči dokopati se do nesrečnega denarja? Pa saj sem danes izkusil svoje prijatelje, niti eden se mi ni izkazal pravega.

Selma (v ozadji s pismom). Tu je pismo.

Oskar. Dajte sem! (Selma mu izroči pismo ter odide. Oskar ga odpre ter bere.) „Kakor kaže,

nastala je sumnja, izredno pregledovanje blagajnice in knjig bode jutri zjutraj ob 10. uri.“ — Imena ni, in pisava spačena. Previdno ravnajo. Kar je, to je; naj bo, — izpiti mi je čašo poniževanja do dna. Huje ne bode moglo biti. — Alm je zelo vpliven in . . . . Vedno mi je govorila ob ovadbi, nikdar pa o storjenem zločinstvu in hotéla je. — Ali mi morajo te besede neprestano po ušesih zveneti! Mislila ni tako, nikdar, — nikdar! Je li ves svet okužen?

Peti prizor.

Milde (v ozadji). Ne, ne vès, samo tri četrta ga je; — zadnja četrta ga bode šele, razen nemnozih, ki imajo ovčje kozé stavljene in so sè žolčem impregnovani, kakor jaz. Te vražje stopnice; toliko sem slab v noge, kakor da imam célo turško državo v njih.

Oskar. Morebiti bi se radi malo odpočili?

Milde. Pač bi se rad! „Dober večer!“ moral bi pač rêči. Sicer sem pa hotel malo pogledati, da povprašam, če se danes kaj „nedolžnejšega“ čutiš nego včeraj.

Oskar. Nedolžnosti ni več; to pač véste, strijc.

Milde. Prišel bi bil prej, a sprijela sva se z mojim sovražnikom zaradi čaše čaja, na katero sem njega včeraj bil povabil prijazno, a katero je hotel danes meni vrniti na zeló neprijazen način. Kako se počuti Vijola? (Séde na zofo.)

Oskar. Dobro, mislim. Danes je še nisem videl.

Milde. Tako? — Bil si torej ves dan v banki?

Oskar. Ne, tam me niti bilo ni; jaz —

Milde. Hm! Na svojih nogah stati je kaj prijetno; a na zofi drugih ljudi sedeti, tudi ni napačno. (Vsede se ugodno.) Sicer nič novega?

Oskar. Nič.

Milde. Je li plačan — dolg od igre?

Oskar. Ni. Odločil sem se, trpeti nasledke.

Milde. Ta—ko, res?

Oskar. Strije . . . .

Milde. Kaj bi rad?

Oskar. Ako — ako bi se pripetilo kaj nerednega, — kar se često primeri v človeškem življenji — mislim, da mi ni treba prositi vas, naj bi bili Vijoli podpora; govoriti sem hotel o Miljutinu. Vedno sem želel in upal, da mi bode moči vzgojo njegovo izročiti materi, ali — s kratka, sedaj drugače mislim o tej réči, in —

Milde. Koliko je primanjkljaja?

Oskar. Primanjkljaja?

Milde. Kaj pa, prestar lovec sem, da bi se dal zmotiti napačnemu sledu. Včeraj sem še dvo-
mil, a danes sem se preveril. Ali se motim? Staremu prijatelju Vijolinemu moreš brez skrbi
zaupati.

Oskar. Naj bode, ne motite se!

Milde. In poravnati moraš —

Oskar. Najpozneje danes večer.

Milde (vstane). Kjer je treba hitrega dejanja,
ni da bi besedovali. Vijola ima denarje.

Oskar. Vijola?

Milde. Da, skoraj tóliko, kolikor potrebuješ.
Mala glavnica, katero jej je naklonil eden njenih
prijateljev.

Oskar. Vijola ima denarje, in to ste mi po-
vedali šele sedaj?

Milde. Dokler nisem vedel, kakšen da je v
resnici tvoj častni dolg, molčal sem. Lakomen
igralec ne bi ga bil nikdar dobil, da bi se na-
siti ž njim, a sedaj je reč drugačna.

Oskar. Rešen sem, rešen!

Milde (mrzlo). Videti je, — vsaj za ta pot.

Oskar. Ne, za zmerom. Strah, ki sem ga
prebil, bridke reči, katere sem izkusil, poučili so
me, da ne pozabim nikdar. O, kako lahko mi
je zdaj ob srci, kako dobro mi dene! Strijc, mo-

ram te objeti. (Objame Mildeja.) Ali je pa tudi res? (Pozvoni. Selma opravljena, da izide, vstopi z leve strani.) Kam greste?

Selma. K zdravniku. Milostna gospa méni, da je Miljutin bolan.

Oskar. Tako! Stopite prej k gospé rektorici ter jo prosite, če bi ne hotéla tekój semkaj priti. (Selma odide na desno.) Zdi se mi sedaj vse, kakor strašne sanje.

Milde. In meni kakor bridka istina. Včerajšnja tvoja vrtoglavnost ni pojedina, nego narodova, Oskar, in to dela reč nemalo žalostnejšo. Ti si se rešil danes, — kdo drug se pogubi jutri. Živel sem ali predolgo, ali pa prekratko, vidim zló, a zdravila ne čakam. To spáva, zazibala je je v spanje kraljica potratnosti, ki se vozi v četver, a pred njo pokleka in se plazi tisoč in tisoč nezavestno ômamljenih ljudij, da ujamejo količkaj zlatega njenega plašča ali pa da umró.

Oskar. Zdravilo se pa zôve?

Milde. Pošten ponos, dragi moj, ki spodbada človeka, da oblažuje to, kar ima, a da neče kazati se s tem, česar nima. A glej, gospa rektorica prihaja.

Šesti prizor.

Prejšnja. Gospa rektorica.

Gospa rekt. (naglo nastopi z desne strani).
Je li prišel Alm?

Oskar. Ne, nekaj boljšega, veliko boljšega.
se je zgodilo. Denar imam.

Gospa rekt. Ponovi te besede!

Oskar. Rešen sem, čuješ li mati, rešen!
Denar imam.

Gospa rekt. Molči, počakaj! (Globoko vzdihne.)
A kako? Mislim si, da se nam je slučaj zahvaliti.

Oskar. Da, — da, — res da ne vem. Videti
je, da ima Vijola malo glavnico.

Gospa rekt. In ti nisi vedel?

Oskar (šaljivo). Človek vendar ne more vsega
vedeti, mamica. Glej, tu je moj rešitelj.

Gospa rekt. (v stran). Ta? — No, to se ne
dá prenarediti.

Milde. Dober večer, gospa rektorica! (Dela,
kakor da bi pisal.) Ktero orožje, kar ga je, je
najčrnejše, Oskar?

Oskar. No, črnilo in pero.

Milde. Istina. Morda mi moreš kaj tacega
priskrbeti. (Oskar odide pri prvih vratih na levo.)
Z dna srca in prav iskreno pomilujem Vas, gospa-
rektorica, zaradi velike skrbi, ki vas je težila.

Gospa rekt. Do pomilovanja Vašega mi nič, da ste pa — kako, ne vem še — naše ime ohranili nezbrisnega madeža, tega ne pozabim nikdar. Z eno edino rečjo Vam morem izkazati se hvaležno: Vijoli hočem odslej biti v zvesto zaslombo.

Milde. Hvala vam. Ta beseda je bila zlatá. vredna.

Sedmi prizor.

Prejšnja. Oskar.

Oskar (vstopi z leve strani, nesoč pisalno orodje). Tukaj je, česar ste želeli, strijc.

Milde (pišoč). Sedaj treba samo še, da podpiše Vijola. Mislím, da ti bode ob tvojih razmerah lahko, tekoj dobiti denarje.

Oskar. Lahko, vsekakor. (Vzame papir ter gre proti drugim vratom na levo.) Tako lahko mi uže več mesecev ni bilo ob srci. Vijoli seveda ni treba védeti.

Milde. Menim, da bi pctem najbržej ne podpisala.

Oskar (veselo). Ah, tega se ni bati. Ona je,

hvala Bogu, žena, kakršne morajo biti: niti ne preišlja, niti ne modruje. (Pokliče.) Vijola, Vijola!

Osmi prizor.

Prejšnji. Vijola.

Vijola (vstopi pri drugih vratih na levi). Kaj bi rad? Miljutin je bolan, in —

Oskar. Ah, menim, da ni prehudo njegovi visokosti. Daj mu nekoliko kraljevih kapljic, to bo dobro delo njegovi knežji krvi. Sicer pa ženica, da imaš skrivnosti pred svojim možem —

Vijola. Jaz, skrivnosti?

Oskar. Da, kapitalistinja si, in to sem zvedel še le danes.

Vijola. Kdo ti je to povedal?

Oskar. Strijc Milde.

Vijola. Tako? Je li res, strijc?

Milde. Da, — res je.

Oskar. Novica mi je zeló prav prišla, slučajno mi je baš toliko manjkalo, kolikor imaš. Nadejem se, da mi brez ugovora posodiš za nekoliko dni. Dam ti tolike obresti, da bi celo Rothschildov potómec ž njimi bil zadovoljen. Za-

piši le svoje ime semkaj le, kolikor moreš lepo; to je vse, česar želim.

Vijola. Moram podpisati?

Oskar, Seveda moraš.

Vijola. Menim, če me moreš siliti do tega?

Oskar. O sili se nikakor ne more govoriti; samo ob sebi se razume, da radovoljno storiš to.

Vijola. Strijc je rekel, da je ta denar moj — mój in Miljutinov.

Milde. In tudi je.

Vijola. Tedaj ga pa raje ne posodim.

Milde (na stran). Vender le premišlja in modruje.

Oskar (nepotrpežljivo). No, no, ne bodi vender otročja, Vijola! Vender ne misliš, da ti hočem tvoj zaklad vzeti, samo izposoditi si ga hočem.

Vijola. Žal mi je, a strijčev dar obrnil se bode le Miljutinu na korist.

Oskar. Prokleta!

Vijola (z roko ob kljuki od vrat). Želiš-li še kaj, Oskar?

Gospa rekt. (Oskarju.) Povej ji resnico, to je moj svèt. Tu je nekaj, o čemer nisva slutila niti ti, niti jaz.

Oskar. Naj bode! Ker me siliš, da povem resnico, poslušaj jo! Zamotal sem se v neprijetne

reči, in če ne bodem v eni uri imel denarja, utegnejo nasledki, ne vem koliki biti.

Vijola. Kteri nasledki?

Gospa rekt. Tvoj mož si je izposodil več denarja iz banke, ne da bi bil naznanil.

Vijola. Ukradel je!

Gospa rekt. To ni primeren izraz. Njegovo „posojilo“ so zasledili, in nemudoma mora vrniti. Tako, sedaj veš, čemu se porabi tvoja glavnica.

Vijola. Vsaj ima prijatelje — druge vire.

Oskar. Ničesar nimam.

Vijola. Moj denar je torej edina tvoja rešitev.

Oskar. Edina rešitev (Obriše si obraz.) Tako, a sedaj podpiši v imenu Božjem. (Potisne Vijoli pero v roko, ki je brezvoljno prime.)

Vijola (vrže pero od sebe). Ne, ne podpišem.

Oskar. Ti se braniš?

Vijola. Da, branim se. Torej je vendar le prišla moja ura; mislila sem uže zdavnaj, da je ne bode nikdar, nikdar. Sedaj naj te neumnica kar tako reši nasledkov tvojega lehkomiselnega življenja in naj s ponižnim smehljanjem vláči drva na grmado, na kateri si jo počasi pékel leta in leta.

Oskar. Vijola, ti besniš!

Vijola. Ne, le oddihujem se od petletnih stisk, ki so stlačile v prazen nič mojo dušo in zadušile vse, kar je bilo meni blagega in dobrega.

Milde. Kar sem slutil! kar sem slutil!

Vijola. Nektere žene ne strpé, da so nesrečne, in izmej teh sem tudi jaz.

Oskar. Ti si nesrečna?

Vijola. Jeli, da je smešno? Ako so se posušile solze od srda nad žalostnim, sleparskim počenjanjem, ki se je večer za večerom vršilo z lepimi obéti, da si jih spet prelomil o prvi priliki, tedaj si bil zadovoljen. Domá si imel mir, tvoja žena je postajala najlepša ničla brez svoje volje, in to si imenoval „ženo po svojem okusu“. Da je pa krvavélo nje srcé kapljo za kapljo, opazil nisi nikoli.

Oskar. Se je li danes odprlo peklenško brezdno?

Vijola. A čemu naj bi govorila še dalje o tem? S kratka ne podpišem!

Oskar. (nič misleč). M o r a š, Vijola. Pomisli vender, da postaneš žena onečastenega moža.

Vijola. To sem uže, to sem postala, ko je objél drugo z rokami ter prelomil prisego, katero je storil umirajoči moji materi.

Oskar. O, Vijola, Vijola!

Vijola. Táji, ako moreš. Ne uíde kazni, kdor deli kupo sreče tako, kakor si ti delil nájino: sladkobo sebi, a grenke ostanke meni. Žena ti ni bila nikdar nič družega nego za vse žive dni.

najeta gospodinja, ničvredna senca poleg solčnega življenja, dom le počivališče, kjer si zaje-
mal novih moči v novo razveseljevanje, dete —

Oskar. Dovolj, dovolj takih brezumnih obtožeb! Nič slabši soprog nisem bil od premnogo družih.

Vijola. Mogoče; si pa li pogledal v srce tistih žên, ki so združene s tistimi premnogimi?

Gospa rekt. Le čudim se, da si mojemu sinu izkazala čast, da si tako dolgo bivala pod njegovo streho.

Vijola (globoko vzdihnivši). Bilo je zaradi otroka.

Gospa rekt. Ta—ko, res?

Vijola. Na ženi, ki se je ločila, ostane vedno nekak madež, ako ni móžev pregrešek zakonito kazniv. In kaj je storil moj móž? Le potrl srce svoji ženi, in to ni nikakršno zločinstvo. Vzeli bi mi bili dete, učili je, ubeglo mater zaničevati, ter naredili iz njega takó brezsrčnega samopašnika, kakršen je njegov oče. In to sem hotéla zapréciti. Kako sem mislila in mislila noč in dan, s čim da bi se mogla rešiti spón, ne da škodim detetu: — to vé samó Bog.

Oskar. Strijc, strijc, rêci mi, da se mi sanja.

Gospa rekt. Kônčaj ta neprijetni prizor ter podpiši!

Vijola. Odprta réšna vrata prostovoljno zapreti? Ne, nikdar!

Gospa rekt. Ravnokar si rekla, da bi bili učili tvojega sina zaničevati ubêglo mater; meniš li, da ga je bolje učiti, kakó naj zaničuje kaznovanega očeta?

Vijola. Eno je pravično, drugo krivično. Bolje je, da se uči Miljutin, očetu hudodelcu odpuščati, nego da čisla človeka, ki ni vreden, da bi ga spoštoval.

Milde. Vijola!

Vijola. Da, da, saj vém. Žena naj odpušča in prikriva. A z a k a j? Ker smo krščanke? Ne, ker smo žene. Moža, ki prikriva prestopke žêne svoje, imenujejo slabega soproga, ženo pa, ki pregreškov svojega moža ne zagovarja, zôvejo pôdlo. Ne, to prikrivanje je napačno, m o r a napačno biti.

Oskar. Je li to, Vijola, moja Vijola! In jaz, ki —

Vijola. Si se veselil, da ta „uzorna“ glavica kar popolnoma nič mislila ni. To se vé. Ko bi te le ne bila tako goreče, tako prisrčno ljubila, Oskar, in ko bi le ne bila tako težko zamrla ljubezni!

Gospa rekt. (v stran). Mora podpisati, in ko bi jaz — (glasno). A pomisli vender, nesrečnica, da je oče tvojega oboževanega deteta!

Vijola. Za vsiljen dar ne smemo zahtevati hvaležnosti.

Oskar. Usmiljenje, *Vijola!*

Vijola. Usmiljenje? Ah, da bi le vedela, kje naj sem se učila usmiljena biti. Tukaj? Kjer so me zaničevali vsled tvojega postopanja celó pôsli! Si li ti pomiloval me? Kako sta me poniževala, trápila, mučila — oba, ti in mati tvoja? Ob vsaki priliki, v velikih in malih rečéh, morala sem udajati se, dokler se nista napósled zarotíla. da mi vzameta dete moje. A tega vender nisi zmožel, *Oskar.*

Oskar. Sem li storil jaz vse to?

Gospa rekt. Ti si strašna!

Vijola. Jeli, milostna gospa, da sem strašna; a táko ste me vi naredíla.

Gospa rekt. V šestih mesecih ni móči storiti takega čudnega otroka, kakršna si ti sedaj.

Vijola. Ne, v šestih mesecih ne; a vi ste bili neprestano tukaj, milostna gospa. Vaš vpliv me je vsprejel v moji novi domačiji, in od tistega časa šeperil se kot črna senca med mano in mojim móžem. Vi ste ga učila, naj brani svoje moževske pravice, a pozabili ste ga opozoriti tudi njegovih dolžnosti. Vi ste ga s svojim pretiranim obožavanjem tistega spola, kteremu on pripada, vzgojili za soproga, ki zanemarja svoje dolžnosti,

vzgojili za slabega očeta, a za dobrega sina in to samo s tem, da mu niste celó nič krotili njegovih strasti.

Gospa rekt. Podpiši in obétam, da smeš z Miljutinom iti, kamor ti drago.

Vijola. Da bodem živela v takem zaničevanju, v kakršnem je mati moja, in da morebiti nekoč zapazim, da se srce mojega otroka obrača od mene in nagiblje k njegovemu čislanemu, spoštovanemu očetu. Zábite, milostna gospa, da zakonito obsojen mož nima nikakršnih, niti moralnih pravic do svojega otroka. Miljutin postane edino moj, popolnoma, moj in smela ga bodem vzrejati, kakór meni drago, najprvo pa v tem, da bode resničen.

Gospa rekt. Da bi take neumnosti ne bilo zmôči. Ukaži jej vender, Oskar, naj podpiše.

Oskar. Ja z! Ukazoval sem uže veliko preveč.

Gospa rekt. (Vijoli.) A ob čem hočeš živéti. Delati nisi vajena.

Vijola. Ne? Glej, Oskar, s tema svojima rokama delala je tvoja žena uže več let, da jej je bilo môči oblačiti sebe in dete svoje.

Oskar. Delala? Ti?

Vijola. Da — jaz! Ogrinjača, katero si včeraj okôlo rámen ovil svoji materi, bila je res moje delo, dasi tudi si mislil, da sem radovoljno za

tabo govorila narekovano laž. „Prinčeva apanaža“ te ni stala nič, te státi smela ni, kajti smatrala sem to za svojo častno dolžnost, da bi se imel Miljutin meni zahvaljevati za vse, a vender je baš on toliko práznil domačo blagajnico.

Milde. Dovolj, dete! Neplemenito počenjaš.

Vijola. Prav práviš, strijc. Da si me storil nesrečno, Oskar, to bi ti mogla odpustiti, da si me pa naredil za slabega človeka, tega ti ne odpustim nikdar. A sedaj sva mislim drug z drugim pri kraji.

Milde. Premisli si dete in podpiši zaradi starega tvojega prijatelja.

Vijola. Pomišljala sem se pet dólghih let, strijc.

Milde. Oskar te je vender le ljubil in ljubi te še.

Vijola. On, da me ljubi? On, ki bi me bil z veseljem, kateremu koli razkóšniku obesil na vrat, s hvaležnosti, da se je nekemu ta reva dopála.

Oskar. To ni res!

Vijola. Ni res? Morebiti je Mirin pozdrav Mirisu tudi neresnica?

Oskar. Premagan, premagan povsod!

Vijola. A gábi se mi dalje govoriti. Osoda me je osvétila. Tisti trenotek, ko se tebi odpró

vrata do svobode. Potem sva bot. A na razvalinah razrušene svoje sreče hočem si zgraditi svetišče, dovolj visoko, da bode mogel moj sin v njem moliti za svojega izgubljenega očeta.

Deveti prizor.

Prejšnji. *Ida*, dvanajstletno dekle, vstopi pri drugih vratih na levi strani.)

Gospa, *gospa*, ne vem kaj je *Miljutinu*. Ves bléd je v obraz in nekako čudno sopiha.

Vijola. Moje dete! (Urno odide pri drugih vratih na levo, *Ida* za njo.)

Gospa rekt. (*Mildetu*). No, kaj pravi pa sedaj *gospod* *blagajnik* o svojej pohlevnej *vijolici*?

Milde. Kar ôna: da ste jo pokvarili, tega vam ne odpustim nikdar. (Urno odide za *Vijolo*.)

Gospa rekt. Ne vznemirjaj se; — sedaj imava drug *posel*.

Oskar. *Obéza* za *obézo* se mi je snela z oči in sedaj vidim le prejasno.

Gospa rekt. (v stran). *Sédem* je; — *Alm* utegne vsak *trenotek* priti. *Mudi* se *nama*. — *Zgoditi* se *mora*.

Oskar. A jaz nisem ničesar slutil, ničesar

slutil, ničesar videl. Kaj sem učinil? Uboga Vijola!

Gospa rekt. Poslušaj, kaj ti pravim, Oskar. Le ta papir mora podpisan biti. Mož ima popolno oblast zastopati blazno ženo. Podpiši sam.

Oskar. Jaz?

Gospa rekt. Druge pomoči ni. Vijolin podpis je lahko ponarediti

Oskar. Torej tudi prej nisi bledla mati!

Gospa rekt. Kaj meniš?

Oskar. Nič; le žal mi je, da nisem popolnoma sposoben za zločinca.

Gospa rekt. Móral bi biti — sedaj.

Oskar. To sprevidim, — sedaj. A vedel nisem nikdar, da imam toliko „prirojenih“ talentov. Mati, mati! (Pade na stol.)

Gospa rekt. Tako, solze vrhu vsega!

Oskar (ustane). Pač mi je jokati nad tabo, Vijola prav pravi. Ti si me naredila takega, kakršen sem. Ti si me neutrudoma učila, da je mož gospod vseh stvari, in da si mora kot tak zadobiti veljavo.

Gospa rekt. Z očitki se vsekdar zaslanjajo néjake duše.

Oskar. Oprosti, očitki zadevajo le mene.

Gospa rekt. Alm nam mora dati odloga, ko zagleda ta papir. Rêci mu —

Oskar. Pusti me! Ne vidiš li, da sem na pol mrtev, mati?

Gospa rekt. Si li tudi ti iz uma?

Oskar. Ne, spametoval sem se, žalibog! spametoval!

Deseti prizor.

Prejšnja. Vijola.

Vijola (vsa nagla pri drugih vratih na levi strani). Pomagajte, pomagajte, dete moje umira!

Oskar. Kaj mu je?

Vijola (roki si loméč). Ne vém, ne vem. Sôpsti ne more. Ali ne bode zdravnika? (*Oskar* hitro vzame klobuk in naglo odide v ozadji.) O, moj Bog, moj Bog! Ti ne moreš tako neusmiljen biti. (Pade na stol.)

Gospa rekt. Naš gospod Bog meče malike ob tla, in kazen je brezsrčni ženi za petami. Ako Miljutin umrje, kriva si ti.

Vijola. Jaz!! Jaz da sem umorila svoje dete?! Ne, Vi ste zlôbna, sprijena ženska, sicer bi nikdar ne rêkli, da more mati umoriti svoje dete.

(*Oskar* pride sè zdravnikom, ki brž odloži vrhnjo suknjo.)

Vijola. Vender le! Hitro, gospod doktor, bolán ni seveda ne, ali — (hiti sè zdravnikom pri drugih vratih na levo).

Gospa rekt. Kje si dobil zdravnika?

Oskar. Pred durmi; bil je na potu semkaj. Pojdi noter, morebiti pomoreš s čim — jaz ne morem nič. (Pade na stol.)

Gospa rekt. (pomaje z rameni in odide. — Prizorišče je za trenotek prazno).

Enajsti prizor.

Oskar. Vijola. Zdravnik.

Zdravnik (prihiti pri drugih vratih na levi strani in naglo séde k mizi, kjer stoji pisalno orodje ter prične pisati).

Vijola (priteče pri drugih levih vratih). Réšite ga, gospod doktor! Zadušilo ga bode! — Vi morda ménite, da je le dete, navadno dete, a mnogo več mi je izgubiti. Porodila sem ga jaz, a vrnil mi je stokrat življenje.

Zdravnik. Tako, tako umirite se.

Vijola. Umirite! (Skoro na kolenih.) Vse, kar imam je vaše, gospod doktor, ako mi ga ohranite. In bogata sem, da, toliko bogata, da bi

časť mogla kupiti možu; ne morem li tedaj tudi življenja odkupiti otroku?

Zdravnik (pogleda na uro). Sedaj je voda uže gorka.

Vijola (zmešana). Voda! Gotovo, gotovo. (Teče pri drugih vratih na levo.)

Zdravnik (Oskarju recêpt izročajoč). V lekarno pri levo, — tekoj napraviti. A vender utegnê prepozno biti.

Oskar. Torej je nevarno, gospod doktor?

Zdravnik. Pripravljeni moramo biti na vse! Popolnoma razvita davica, in nič upórne močí. Zadušen je uže za tri dele, ubogi deček. (Odide pri drugih vratih na levo.)

Oskar. Smrtno poražen! (Omahujoče odide pri prvih vratih na levo.)

Dvanajsti prizor.

Milde. Nils.

Nils (s potočnicami in z belimi hijacintami hoče vstopiti pri drugih vratih na levi strani, a se premisli). Morda je bolje, da počakam. Vijola pač pride. (Sede in začne denar preštovati.) Dve marki plačati za vožnjo; gotovo me je ukanil.

Malopridni ljudje. (Duha cvetice.) Ali se bode Vijola veselila: bele hijacinte so njej najljubše cvetlice.

Milde (vstopi pri drugih vratih na levi strani). Ne, dalje ne morem gledati nje obupnosti, prestar sem, preveč mi giblje in stresa dušo. (Pije vode.) Kako se mi vrti po glavi! (Ugleda Nilsa.) Aha, saj ste zopet tu, mladi prijatelj! (Sede.) Prišli ste v hišo nesreče.

Nils. Kako to?

Milde. Ste li videli kedaj, kako je tih in pohleven potok narastel od pritokov, katerih ni slutil nihče, da so polagoma se spremenili v mogočno reko, katere silovitost napravlja strah in zmešnjavo?

Nils (ves vnet). Videl — —

Milde. Tudi jaz sem videl to; a žal! še več. Miljutin umira.

Nils. Miljutin! — In Vijola? (Vstane.)

Milde. Bojim se, da je čaka nekaj še hujšega. Kam hočete iti?

Nils. K Vijoli.

Milde. Nihče ne sme noter.

Nils. Pustite me! Ne pojdem noter; čakal bodem v sprednji sobi. Utegne me potrebovati. (Gre proti drugim vratom na levo.)

Milde. Bal sem se, da ne bode vse gladko, a našel sem vse narobe. Ubogo dete!

Trinajsti prizor.

Milde. Oskar.

Oskar (vstopi pri prvih vratih na levi strani).
Kako je?

Milde. Slabo, ménim.

Oskar. Mislite, ménite, da bode móral moj máli, krasni deček umreti? Vi molčite. Žal mi je zaradi Vijole. Vredna bi bila nadomestila za vse, kar je pretrpela. Zastran mene je vse eno. Naznanite mi, prosim, kadar bode vsega konec. (Gre proti prvim levim durim.)

Milde (vstane). Ostani, Oskar! Kaj hočeš?

Oskar. Jaz? Nič!

Milde. Ako so ti izročili dragocen zaklad, a po malomarnosti si ga izgubil v brezdno, poravnaj li krivico s tem, da skočiš tudi sam za njim?

Oskar. To ne; a pobotam z najdražim, kar imam,

Milde. Iznebôdi se takih misli, Oskar; nedostojne so moža.

Oskar. In ko bi bila vaša slutnja utemeljena — kaj potem? Brez bodočnosti, brez žêne, brez matere, brez otroka, prav do živega razdeján; — kaj naj me še veže na življenje?

Milde (s poudarkom). Dolžnost tvoja! Umreti more vsaktera uboga žival, kadar mora. Živeti pa in z nova pridobivati si košček za koščkom základ, kateri smo izgubili, dokler si ga spet pridobimo, more le tisti, ki je sicer omáhnil, a ni nerešitno izgubljen. Veš li, da se je Vijolin oče ustrelil?

Oskar. Ne!

Milde. Bil je izmej tistih stvari božjih, ki kakor milni mehurčki, kadar izgine ves lesk in blesk, svoje kratkotrajno bitje končajo s poslednjim pókom, da zadobe s cenó kupljenim pomi-lovanjem odpuščenje vseh zmot. Ti moraš boljšo krv imeti po svojih žilah, ali si pa še slabšega plemena, nego sem mislil.

Oskar. Pozabili ste, da bode moja bodočnost v nekolikih urah závisna od volje družih.

Milde. Mislim na vse; le pravim, da si preveč pregrešil, da bi mogel tako lahko popraviti. Veliko si zakrivil proti Vijoli; sè smrtjo tega ne poravnaš, da — komaj morda, če življenje nadaljuješ. —

Oskar. Prav pravite, strijc; — preveč sem pregrešil, da bi mogel tako lahko poravnati. Živeti hočem! — to je najostrejša pokora, katero si morem sam naložiti.

Milde. Hvala, sin moj. (Slišati je strašán vsklik iz druge sobe z leve strani.)

Oskar. Za Bóga, kaj se godi? (Hoče na levo.)

Milde (ga obdrži). Stoj, umiri se!

Štirinajsti prizor.

Prejšnja. Zdravnik.

Oskar. Kako je? (Zdravnik se glasno usekne, da bi prikrl svoje gánenje.) Je li moj mali mrtev?

Zdravnik. Sešlo se je, kakor sem se bal; ugásnil je ket zadušen plamen. Kakšna bolezen! Ne hodite noter; pustite ubogo mater pri miru, in ne ugovarjajte jej, treba jej je najbolj počitka. (Hrka.) V enej uri pridem zopet, stopiti mi je k nekemu bolniku v sosedni hiši. (Vzame vrhnjo suknjo.) Da vedno in vedno zmaguje ta zavratni morilec. (Odide v ozadji.)

Oskar. Zakaj si me prisilil živeti, strijc? Zakaj nisem šel za svojim malim, ljubkim, krasnim dečkom! (Sede in pokrije lice z rokama.)

Petnajsti prizor.

Prejšnja. Nils. Vijola. Gospa rektorica.

Nils (hitro nastopi pri drugih vratih na levi strani). Urno stopite! Odpravlja se.

Oskar. Kdo?

Nils. Vijola. Ne joka nič, ne govori nič; — oblači sebe in Miljutina. Proč hoče iti; hitite, zadržujte jo. — Uže gre — (Gospa rektorica vstopi pri desnih vratih; Vijola prikaže se na pragu levih vrat. Opravljena s plaščem, s klobukom in s črnim pajčolanom nese Miljutina zavitega v črno ogrinjalo in drži neurejene v roki cvetlice, ki jih je prinesel Nils.)

Oskar. Vijola, kam pa?

Vijola (obstoji). Predolgo sem uže ostala; ko bi bila šla prej, morda bi bil še živel Miljutin. Ona (ugleda gospo rektorico) je vsaj rekla, da sem ga umorila. Ako je res, to je vaša odgovornost toliko večja. V i ste otrovali mater, zatorej je seveda moralo umreti dete.

Milde. Ubogo, ubogo moje dete, umiri se vender. Kam hočeš? Mračí se, in tvoje brême je težko.

Vijola. Daleč, daleč od todi. — K svoji materi! Ondi je prostora nama obéma. Ni težek.

(Pokaže na cvetice.) Le tó, njegova oprava na pot — ta naju ne teži.

Milde. Potem daj vsaj staremu svojemu prijatelju svojega ljubljenca, da ga vsprejme — jutri odpotujemo, kamor ti drago. (Skuša Miljutina vzeti.) Miru mu vsaj ne bodeš kalila!

Vijola. Ne dotakni se ga. Tu nama ni miru. Méniš li, da me more kaj na sveti zadržavati v tem ozidji, ko me ne véžeta več roki mojega otroka? (Smeje se histerično.) Ne boj se, — nisem blázna; a daj, da grem, da se kaj ne prigodi. Umorili so ga.

Oskar. Vijola, uboga moja Vijola, poslušaj me vender!

Vijola. Z Bogom, Oskar! Želim, da bi mogla odpustiti; a ne morem. (Gre proti ozadju.)

Gospa rekt. Ostani! Nimaš pravice, na tak način zapustiti hiše svójega moža.

Vijola. Kdo mi bode branil?

Gospa rekt. Postava!

Vijola. Postava?

Oskar. Mati!

Gospa rekt. Molči! Ali naj taka téka po cestah in trgih?

Oskar. Ne, ali —

Gospa rekt. Prepusti le meni reč! (Obrne se proti Vijoli.) Postava prepoveduje ženi, brez dovoljenja moževega zapustiti hišo njegovo.

Vijola. Hišo tatú?

Gospa rekt. Dokler ni obsojen, ima iste pravice, ktere vsakdo drug. — Ne pojdeš!

Nils (se bliža gospe rektorici z žarečimi očmi gledoč jo in pestéč roki). Pusti jo, naj gre!

Gospa rekt. (tiho Nilsu). Bodite mirni! Vsaj bode smela iti.

Milde. Ne, to presega vse! (Pade na zofo.) Vôde, Oskar, vôde! (Oskar mu hiti na pomoč.)

Gospa rekt. (hlastno in tiho Vijoli). Odkupi se! Podpiši in nikdar več se ti ni bati od Oskarja nobenih zahtev. — Prisegam ti.

Vijola. Vi prodaste sina svojega; jaz si kupim svojega. Naj bo! (Podpiše. Olajšana, Miljutina na srce pritiskajoč.) Tako, sedaj je storjeno!

Gospa rekt. Vender le!

Oskar. Kaj si storila, mati?

Gospa rekt. Tebe rešila!

Oskar. (poljubi rob Vijoline obleke). Odpusti nama, Vijola!

Vijola. Prepozno! (Odide v ozadji.)

Oskar. Kdo jo bode čuval? Sama, bôlna, z mrtvim otrokom v naročaju!

Nils. Jaz, v kar mi pomozí Bog! Gorjevama! (Hiti za njo.)

Milde. Kje so? Vzdigni me, Oskar! — Ne vznemirjaj se — popolnoma sem — zdrav. Klobuk — hvala lepa — Moram za njimi. Moja uboga potrta vijolica. (Omahujoč odide v ozadji.)

Oskar (gospé rektorici). Danes sva, mati, govorila besede, ki se ne daje pozabiti, in storila si nekaj, česar ne bode nikdar môči poravnati.

Gospa rekt. Rešila sem svojega sina sramote.

Oskar. Ne, obtežila si ga s sramoto na véke. Vsaka druga véz razen dolžnostne je odslej pretrgana mej nama; — od danes hočem sam živeti.

Gospa rekt. Ti me podiš proč. Kakor ti drago. — Brž ko bodem mogla brez hrupa in šuma, zapustim tvojo hišo. Misli, kar hočeš, véruj, kar hočeš, eno je vender gotovo: rešen si, rešen z mojim prizadevanjem (Odide na desno.)

Oskar. Da, mati, rešen sem, če tudi ne tako, kakor misliš ti. A kako je rekla Vijola? „Prepozno.“ Da, prepozno!

(*Konec.*)

